

BAREVNOST ARCHITEKTURY

PROSEMINÁRNÍ PRÁCE
MARTIN ŠANDA

OBSAH

Obsah.....	2
Úvod.....	3
Materiálle chronologicky aneb pokus o postižení vývoje barevnosti exteriérů historických staveb především v Čechách.....	3
Románská barevnost architektury.....	3
Gotická barevnost architektury.....	3
Renesanční barevnost architektury.....	5
Barokní barevnost architektury.....	6
Klasicistní, neoslohová a secesní barevnost architektury.....	9
Barevnost - pokus o rozdělení, vymezení, vysvětlení a interpretaci principů.....	10
Barevnost - pokus o rozdělení.....	11
Nástin principů chronologicky.....	12
Význam, místa a osoby stavebníka, otázka tradice.....	14
Význam kamenických článků.....	15
Ochranná funkce nátěru.....	16
Význam soklu.....	16
Plastičnost a barevnost.....	16
Způsob interpretace historické barevnosti architektury v současné praxi památkové péče.....	16
závěr.....	17
Podklad pro cizojazyčné resumé.....	18
Seznam fotografických a kresebných příloh.....	19
Použitá literatura.....	20
Přílohy.....	21

ÚVOD

Barevnost předmětů, které nás obklopují je jednou ze základních složek lidského vnímání. Je vlastností veskrze optickou, nehmatatelnou, vnímanou pouze zrakem. Také proto přímo svádí k proměnám, k vytváření jiných, nových, lepších kvalit, k iluzi. Tato, ve své podstatě nehmotná, nejsnáze proměnitelná součást světa, a tedy i architektury, může být označena za cosi nepoctivého, umělého, nepravdivého či lživého. Dvojměrná iluze světa však může být také pozvánkou do světa nového a nepoznaného. To platí i o barevnosti architektury. Zájem o ní nám může zkomplikovat naše pohledy na tu či onu etapu, může rozrušit přesně narýsované představy, může rozsypat obsah pečlivě poskládaných přihrádek do nichž skládáme střípky poznání. Na druhé straně zcela určitě rozšiřuje a prohlubuje naše poznatky o minulosti. Dovoluje nově nahlédnout do psychologie lidí žijících před staletími. Může ukázat jak nepoznané množství tvůrčí potence, tak rozpaky či naopak nečekanou hravost dávných tvůrců a tak vlastně dovoluje nově spatřit tváře lidí, kteří tvořili ty namnoze velké a krásné stavby. Může tak být v posledu nejen výpovědí o konkrétní historické stavbě, ale také novou nečekanou výpovědí o otázkách značně přesahujících dějiny umění.

MATERIÁLIE CHRONOLOGICKY ANEB POKUS O POSTIŽENÍ VÝVOJE BAREVNOSTI EXTERIÉRŮ HISTORICKÝCH STAVEB PŘEDEVŠÍM V ČECHÁCH

ROMÁNSKÁ BAREVNOST ARCHITEKTURY

Otázka barevnosti románské architektury je, vzhledem k malému množství dochovaných staveb a vzhledem k tomu, že tyto stavby prakticky vždy prodělaly velice výrazné úpravy v následujících obdobích, značně složitá.

Je předpokládána pouze barevnost materiálu, čili barevnost kamenného kvádrového, či lomového zdiva, případně omítky.¹ Použití světlé opuky okenních ostění a v úrovni oken umístěných kvádrů v nároží, kontrastujících s tmavými plochami ostatního pískovcového zdiva věže kostela sv. Václava v Loděnici² mohlo být vedeno výtvarným záměrem. Výtvarný záměr lze také předpokládat při použití kombinace kvádrů z různobarevných pískovců na kostele v Plaňanech u Českého Brodu³ a kostele sv. Jiljí v Milevsku.⁴ Na věži kostela v Libčevsi je z tmavých kvádrů vytvořen v ploše zdiva kříž.⁵ Zajímavý je nálezný na kostele sv. Jakuba v obci Jakub u Kutné Hory, kde byla barevnost fasády, tvořené třemi druhy pískovce patrně od počátku doplněna omítkami a bílým vápenným nátěrem, patrně pouze na základních plochách.⁶ Sporná je otázka tónování reliéfů červenou barvou.⁷ Nález nátěrů zdiva a článků, které by měly být z druhé poloviny 12 století na kostele sv. Mikuláše v Boleticích také působí poněkud nepřesvědčivým dojmem⁸.

GOTICKÁ BAREVNOST ARCHITEKTURY

Do přelomu románského a gotického slohu patří nálezný kovem hlazené omítky bez nátěru na severním boku presbytáře kostela sv. Jana Křtitele na Velizu.⁹ Omítka se váže na půlkruhově sklenuté okénko a je přesně dotažena k líci kamenných bloků, tvořících špaletu. Barevně se zde tedy uplatňuje opět rezný materiál. Tato pečlivě kovem hlazená omítka se však častěji vyskytuje v interiérech. Exteriérové omítky na lomovém zdivu jsou nejčastěji řešeny jako hrubé omítky, často mající spíše pouze charakter ze spár vyhřezlé, rozetřené malty. Tato úprava omítek také bývá zpravidla bez nátěrů. Zajímavou, zhruba od počátku 14. století velice rozšířenou

1 Hošek, J. - Muk, J.: Omítky historických staveb. Praha 1990, s. 37.

2 Žižka, J.: Příspěvek k poznání charakteru a barevnosti omítek historických staveb, Průzkumy památek, I, 2, s. 89.

3 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 37.

4 Kuthan, J.: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. České Budějovice 1976, s. 45.

5 Škabrada, J.: Konstrukce historických staveb. Praha 2000, s. 160.

6 Kroupa, P.: Průzkum jižního průčelí lodi kostela sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory, Průzkumy památek, IV, 1, s. 8.

7 Líbal, D.: Barevnost jako organická součást architektonického projevu, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 14.

8 Jednalo se o nálezný černé polychromie kamenného okenního ostění a červenošedého nátěru plochy kvádrkového zdiva. Domnívám se, že jak v případě nátěru na ploše kamenného ostění tak v případě nátěru na kvádrkovém zdivu nelze v dané náleznové situaci jeho původnost prokázat. Naopak je pravděpodobný vznik nátěrů až v souvislosti s pozdněgotickými, či barokními úpravami. viz: Blochová, H.: Historické fasády církevních objektů na Českokrumlovsku a Českobudějovicku, Zprávy památkové péče, LV, s. 277.

9 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 89.

variantou, tohoto řešení je použití světlých hlazených rámců kolem okenních či dveřních ostění, které se často opticky pojí s hladkými plochami kvádrové nárožní armatury, případně dalších kamenických článků.¹⁰ Tato úprava zpravidla vytváří zajímavý barevný kontrast tmavší hrubé plochy a světlejších hladkých ploch kamenných článků a hlazených paspart. Další gotickou úpravou omítek, která taktéž spadá do 14. století, ovšem není tak častá, je v hrubé omítce vytvořený rastr "spár" imitující kvádrové zdivo, které je doloženo například na klášterním kostele minoritů a klarisek v Českém Krumlově¹¹, nebo v poněkud preciznějším provedení na zámku v Zásnukách.¹² Diskutabilní je nález dvojvrstvé omítky, jejíž vrchní štuková vrstva by měla být probarvena červenými okry.¹³ Je také nutné připomenout cihlovou gotickou architekturu, která se uplatňuje barvou materiálu a také kombinací cihel a omítky, respektive vápenného nátěru.¹⁴ Režné cihlové zdivo, kombinované s cihlami hnědozeleně glazovanými, se dochovalo na farním kostele v Sezemicích.¹⁵ Doložené jsou i šervené nátěry cihel, někdy dokonce s vyznačením bílých spár.¹⁶

Zatímco u interiérových omítek jsou na našem území nátěry doloženy nejen pro rannou gotiku, ale už pro románské období, přičemž se jedná jak o čistě vápenné nátěry¹⁷, tak o nástěnné malby a opomenout nelze ani polychromii kamenických článků¹⁸, pak u exteriérových omítek a kamenických článků existují takové doklady především až pro gotiku pozdní. Nejednoduší variantou nátěru je pochopitelně celoplošný nátěr omítky vápnem. Taková úprava je zachována například ve Svatém Janu pod Skalou na domě čp. 2, kde je vápenný nátěr nanesen na kovem hlazenou omítku.¹⁹ Patrně také celoplošný pouze vápenný nátěr byl zjištěn na kostele sv. Havla v Chocevicích, šedý nátěr na kostele sv. Jiljí v Rakovnicku²⁰. Na řadě jihočeských sakrálních staveb byl zjištěn celoplošný červený nátěr, přičemž nátěr byl často realizován na starší, pouze místně opravenou hrubou omítku. Nátěr byl proveden i na kamenických člancích a v jednom případě dokonce na starší omítkové paspartě.²¹ Podobný červený nátěr je doložen na kvádrovém zdivu kostela sv. Apolináře v Sadské a kostele sv. Jakuba v Oráčově, kde mu však předcházela ještě nátěr okrový.²² Červený nátěr provedený do vlhké omítky je doložen na velkém paláci hradu Točnicka.²³ Zajímavou variantou celoplošného nátěru je bílý vápenný nátěr kostela sv. Stanislava v Mořině, kde byl nátěr patrně proveden přímo na lomové zdivo.²⁴

Členění fasád pomocí malovaných prvků známe především z 15. století, ale existují i příklady ze století 14.²⁵ Fragments zeleně malovaného rozvilinového ornamentu v kombinaci s červeně malovanou stuhou byly nalezeny na hlazené vápenným nátěrem opatřené a červenou linkou lemované omítkové paspartě okna tvrze v Přerově nad Labem.²⁶ Fragment zelené malby na paspartě okna byl nalezen při průzkumu kostela ve Svěrázu²⁷. Na zadním průčelí radnice v Táboře se dochovala pasparta lemovaná barevnými linkami, v rozích vytaženými do malovaných trojlístků.²⁸ Pouze jednoduchou červenou linkou jsou lemovány pasparty kamenných ostění oken presbytáře kostela v Rožmberku, které doplňují malované rožmberské erby a pod římsou malovaný vlys.²⁹ Obdobné použití malovaných prvků lze nalézt na množství dalších staveb. Například na severní stěně ambitu kláštera františkánů v Kadani.³⁰ Malovaný vlys lze najít i na presbytáři kostela sv. Floriana v Kaplici, kostele františkánů v Bechyni³¹, kostelech v Zátoni a Trhových Svinech.³² Vlys tvořený pásem malovaných erbů, dnes viditelný z krovu přistavěné mladší budovy, je na presbytáři kostela v Čáslavi.³³ Malované členění fasády se uplatňuje i na měšťanských domech, například na domě čp. 32 (tzv. Vlašský dvůr) v Českém

10 Otázka středověkých způsobů provedení styku kamenického článku a omítky, případně styku hrubé omítky, pasparty a kamenického článku je velice zajímavá, avšak, ač má na otázky barevnosti vliv, překračuje téma této práce. Poměrně podrobně se touto otázkou zabývá např. Škabrada, J. (cit. v pozn. 5), s. 162., Muk, D. (cit. v pozn. 1) s. 17.

11 Sommer, J.: Český Krumlov, kostel Božího těla a Panny Marie Bolestné, Zprávy Památkové péče, LIV, s. 247.

12 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 89.

13 Nález byl učiněn na kostele v Zahájí a opatství ve Zlaté Koruně a byl datován do druhé poloviny 13. nebo první poloviny 14. století. Nelze vyloučit, že se nejedná o na povrchu vysrážený kysličník železa. Nález, včetně fotografie nábrusu viz: Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 280, 282, 284.

14 Líbal, D. - Muk, D.: Staré Město pražské. Praha 1996, s. 203, 204.

15 Kuthan, J.: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách. Praha 1983, s. 210.

16 Muk, J.: K pincipiům barevného řešení průčelí v minulosti, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 30.

17 Uvést lze například předrománskou rotundu na Budči, kde jsou v interiéru doloženy několikanásobné vápenné nátěry předcházející gotické omítce, viz: Macek, P.: Rotuna sv. Petra a Pavla na Budči, Zprávy Památkové péče, LII, s. 7.

18 Například polychromie klenebních konzol klášterního kostela dominikánů v Českých Budějovicích, viz: Pavelec, P.: Nové poznatky o klášterním kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích, Zprávy Památkové péče, LVI, s. 296-305.

19 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 91.

20 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 91.

21 Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 277-286.

22 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 91.

23 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 92.

24 Sommer, J.: Průzkum gotických kostelů v Budňanech a Mořině, Zprávy památkové péče, LII, s. 26.

25 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 38.

26 Kubec, F.: Stavební vývoj pozdně gotického hrádku v Přerově nad Labem, Památky a Příroda, XII, s. 78.

27 Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 279.

28 Škabrada, J. (cit. pozn. 5), s. 165.

29 Škabrada, J. (cit. pozn. 5), s. 165.

30 Škabrada, J. (cit. pozn. 5), s. 165.

31 Škabrada, J. (cit. pozn. 5), s. 165.

32 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 37.

33 Škabrada, J. (cit. pozn. 5), s. 165.

Krumlově,³⁴ čp. 7 na náměstí Svornosti v Českém Krumlově,³⁵ domě čp. 6 na náměstí v Táboře³⁶, jednodušší, pouze jednobarevné provedení má dům čp. 55 v Českém Krumlově.³⁷ Zajímavé malované iluzivní nárožní kvádrování nalézáme na tvrzi Údraž.³⁸ Na kostelech sv. Martina ve Zbečně a Nanebevzetí P. Marie v Železně bylo někdy po roce 1500 provedeno šedé nárožní kvádrování a šedě malované pasparty, přičemž v Železně se navíc uplatňují na malované armatuře bílé "měsíční srpky".³⁹ Na kostele sv. Jiljí v Lužci nad Vltavou je malovaná armatura provedena tak, že delší rozměr "kvádrů" je červený, kratší okrový. Navíc se zdá, že ostatní plochu fasády pokrývalo kvádrování provedené červenou linkou.⁴⁰ Obdobné členění má i kostel sv. Jakuba Většího v Libiši, kde je opět nárožní armatura provedena střídáním červených a okrových ploch kvádrů, okna jsou lemována červenou paspartou, červené je i čelo kamenné římsy, zatímco plocha špalet a vyžlabení římsy je okrové.⁴¹ Z Kutné Hory pochází nález bílého nátěru velkého gotického okna na domě čp. 138, které je členěno červeným iluzivním spárořezem a okrový nátěr ostění okna domu čp. 171.⁴² Šedou linkou bylo členěno bíle natřené ostění kostela sv. Vavřince v Nezabudicích, bílou linkou okrový nátěr záklenků na kostele sv. Kateřiny ve Velvarech. V případě Nezabudic se navíc zdá, že kvádrování pokračovalo i na plochu fasády, v případě Velvar to nelze vyloučit.⁴³ Celoplošný červený nátěr, použitý při přestavbě hradu v Jindřichově Hradci, byl členěn bílými iluzivními spárami.⁴⁴ Velice zvláštní variantou celoplošného malovaného kvádrování je úprava na stěnách městského hradu v Žirovnici.⁴⁵ Jednodušší variantou celoplošného kvádrování je kvádrování vytvořené pomocí vápenného roztoku přímo na omítku. Na již zmíněné tvrzi v Přerově nad Labem bylo takové kvádrování provedeno na poměrně hrubou omítku, doplňující zmíněné pasparty⁴⁶, na hradech v Rožmitále pod Třemšínem a v Blatné bylo kvádrování realizováno na omítce kovem hlazené.⁴⁷ Tutéž úpravu, bohužel nejasně datovatelnou, lze spatřit na severní věži kostela sv. Mikuláše ve Znojmě.⁴⁸ Nejnáročnější variantou pozdněgotické malované fasády je fasáda celoplošně pokrytá figurální malbou. Dobrou, žel zcela ostudně zaniklou ukázkou takové fasády byla malovaná fasáda domu čp. 16. na náměstí v Táboře. Zmínit je nutné ještě způsob polychromování kamenických článků. Zcela typicky lze tuto variantu demonstrovat na barevnosti kamenných, ve fasádě použitých erbů, například obnovené barevnosti erbů na staroměstské radnici, ale "omalovánkové" kolorování kamenických článků bylo zcela jistě uplatněno daleko širěji. Na tesaném portále a okně staroměstské radnice se uplatňovala kombinace červené, žluté a zelené barvy.⁴⁹ Stopy nátěrů byly nalezeny i na kamenických člancích orloje a kaple Staroměstské radnice v Praze.⁵⁰

RENEŠANČNÍ BAREVNOST ARCHITEKTURY

Ještě plně v intencích gotické barevnosti byla obnova pláště katedrály sv. Víta, který byl natřen "krásnou kamennou barvou" a členěn "bílými kamennými pruhy"⁵¹, tedy patrně kvádrováním. Na pozdní gotiku navazuje také geometrický malovaný vlys na věži kostela sv. Bartoloměje v Bakově nad Jizerou.⁵²

Zajímavou renesanční úpravou omítek je použití omítek ve hmotě probarvených. Ta se uplatňuje například na kostele sv. Jakuba v Oráčově, kde jsou jí tvořeny šedé kvádry na nárožích lodí.⁵³ Na kostele sv. Štěpána ve Skřivani je hrubá plocha základní omítky, natřené světlým vápenným nátěrem, členěna nárožním kvádrováním, paspartami a pod římsou probíhajícím pásem vlysu s architrávem, které jsou tvořeny červenou, ve hmotě probarvenou omítkou. Vlys byl navíc natřen bílým nátěrem, který byl vzápětí proškraabán rozvilinovým sgrafitovým ornamentem.⁵⁴

Sgrafitový ornament lze nalézt na velké řadě staveb. Může jít jak o jednoduché členění plochy fasády tzv.

34 Bloch, J.: Vývoj povrchových úprav domu čp. 32 v Českém Krumlově, *Průzkumy památek*, VI, 2, s. 115 -117s.

35 Dle sdělení Arch. J. Peška, jednoho z autorů rekonstrukce, byla oproti nyní realizované podobě základní plocha pozdně gotické fasády červená.

36 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 38.

37 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 38.

38 Škabrada, J. (cit. pozn. 5), s. 166.

39 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 90.

40 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 91.

41 Žižka, J.: Příspěvek k poznání charakteru a barevnosti omítek historických staveb, *Průzkumy památek*, III, 2, s. 111.

42 Žižka, J. (cit. v pozn. 41), s. 111.

43 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 91.

44 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 38

45 Škabrada, J. (cit. pozn. 5), s. 166.

46 Kubic, F.: cit. v pozn. 26) s. 78.

47 Žižka, J.: Z oprav fasád čtyř zámků na Příbramsku, *Památky středních Čech*, XIV, s. 64.

48 Kroupa, P.: Farní kostel svatého Mikuláše ve Znojmě, *Průzkumy památek*, III, 2, s. 82.

49 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 38

50 Kaše, J. - Mřka, A.: Restaurování kamenných prvků orloje a kaple Staroměstské radnice v Praze, *Památky a Příroda*, XIV, s. 65 - 72.

51 Zahradník, P.: Stavební dějiny svatovítské katedrály od husitství do poloviny 19. století, *Zprávy památkové péče*, LIV, s. 298.

52 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 93.

53 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 92.

54 Žižka, J.: Barevnost průčelí kostela sv. Štěpána ve Skřivani, *Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody*, zvláštní číslo, 1983, s. 131 - 134.

psaníčky, tak o náročněji provedené fasády s figurálními výjevy. Častý je motiv mořské vlny. Objevují se i fasády provedené zcela gotickým způsobem: se základní plochou hrubé omítky, hlazenými paspartami a nárožním kvádrováním, ovšem s dekorem hlazených ploch provedeným technikou sgrafita.⁵⁵

Důležitá zjištění přináší pohled na technologické zpracování sgrafit. Sgrafito, které pokrývalo fasádu zámku v Košátkách, bylo vyškrobáno do černě probarvené omítkové vrstvy, opatřené vápenným nátěrem.⁵⁶ Sgrafito v jednovrstvé neprobarvené omítce, opatřené vápenným nátěrem, se uplatňuje na fasádě opatství ve Zlaté Koruně.⁵⁷ Obdobná technologie je pro sgrafita na našem území velice typická.⁵⁸ Někdy, patrně především v lidovém prostředí, může být sgrafito dokonce provedeno bez vápenného nátěru.⁵⁹ Na věži kostela sv. Vavřince v Prčici bylo "psaníčkové" sgrafito provedeno do okrové omítky opět opatřené vápenným nátěrem. Na nároží sgrafito doplňovaly červeně malované kvádry a v horní části věže červeně malovaná ilusivní římsa.⁶⁰ Sgrafito doplněné malovanými prvky nalézáme také na hradu Rožmberk a na domě čp. 41 v Prachaticích.⁶¹ Sgrafitovou výzdobu zámku ve Staré Vsi nad Ondřejnicí doplňovaly červené nátěry kamenných ostění. Červeným nátěrem byla patrně také doplněna geometrická pole členící římsy.⁶² Červeně dobarvované sgrafito se dochovalo na domě čp. 9 na Zámeckých schodech a, v kombinaci s černými paspartami na čp. 14 na Latránu v Českém Krumlově. Sgrafito doplněné šedě malovanými detaily známe také na tvrzi v Křepenicích.⁶³ Na domě čp. 30 v Dlouhé ulici v Českém Krumlově nebyla použita probarvená malta, ale po vyrytí byly spáry sgrafitové rustiky vybarveny okrem. Úpravu fasády navíc doplňoval černý nátěr paspart oken prvního patra a malované kordonové římsy, patrně provedené do vlhké omítky.⁶⁴ Vybarvované a lazurami stínované sgrafito pochází z domu čp. 144 v Prachaticích.⁶⁵ Na domě čp. 215 v Kaplici je plocha fasády v úrovni prvního patra pokryta bohatým ornamentálním a figurálním sgrafitem. V úrovni přízemí je pak doplňuje zřejmě současná obdobná malovaná výzdoba.⁶⁶ Sgrafitovou rustiku doplňuje mohutná malovaná fabionová římsa českokrumlovské jezuitské koleje.

Nejlepším dokladem nákladné, celoplošně malované renesanční fasády jsou náročně provedené fasády zámku v Českém Krumlově⁶⁷, kde se uplatňuje široká paleta barev v níž v dálkových pohledech převažuje okr, v menší míře červená a šedá. Používána je však i malba en grisaille, kterou lze na českokrumlovském zámku vidět také a to na fasádě budovy "Buchalterie"⁶⁸. Zbytky exteriérových nástěnných maleb v kombinaci se šedě malovanými aktivními prvky byly nalezeny na zámku v Drahenicích.⁶⁹ Na kostele Nejsvětější Trojice v Rakovníku byly opět šedě natřené aktivní prvky, doplněné šedě malovanou mořskou vlnou.⁷⁰ Tmavě šedivě až černé aktivní prvky v kombinaci s bílou základní plochou byly nalezeny také na jednom z objektů Nového hradu u Loun a renesanční části zámku v Zákupch.⁷¹ Kombinaci základní bílé a světlečervené až růžové barvy aktivních prvků lze doložit na věži kostela sv. Mikuláše v Lounech a domě čp. 24 v Litoměřicích.⁷² Pro pozdní renesanci pak na domě čp. 32 v Českém Krumlově.⁷³ Ve hmotě červeně probarvená omítka byla použita na Novém stavení zámku v Jindřichově Hradci. V téže době byl také červeně natřen zámecký rondel.⁷⁴ Renesanci také patrně náleží úprava kostela sv. Jakuba Většího v Minicích, kde byla nároží pokryta pásem malovaných fialových kvádrů. Ve špaletě okna presbytáře se pak dochovaly zbytky červenou linkou malovaného ornamentu. Mladší barevná úprava byla totožná, ovšem s články červenými.⁷⁵

BAROKNÍ BAREVNOST ARCHITEKTURY

Nejtypičtější raněbarokní barevností je kombinace bílé základní plochy a červených tektonických článků.

55 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 24.

56 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 93.

57 Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 282.

58 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 27.

59 Škabrada, J. (cit. v pozn. 5), s. 167.

60 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 94.

61 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 27.

62 Dědková, L. - Grůza, A.: Renesanční zámek ve Staré vsi nad Ondřejnicí, Průzkumy Památek, VIII, 2, s. 132 -139. Na fotografiích, žel černobílých, je jasně patrné použití trojbarevné kombinace na římsách, které však v textu není nikterak komentováno.

63 Žižka, J. (cit. v pozn. 41), s. 113.

64 Tejmar, L.: nepublikovaný průzkum barevnosti, Český Krumlov 1990.

65 Hofťichová, P.: Poznatky z průzkumu polychromovaných fasád, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 119 - 120.

66 Sgrafito je datováno 1605, malovaná část 1675, přičemž třetí číslo datace je nečitelné.

67 Zálaha, J.: Státní zámek Český Krumlov. Praha 1982, nestránkováno.

68 Zálaha, J. (cit. v pozn. 67), nestránkováno.

69 Žižka, J. (cit. v pozn. 46), s. 60.

70 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 94.

71 Antošová, J.: K barevnosti fasád v Severočeském kraji, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 76.

72 Antošová, J. (cit. v pozn. 71), s. 74.

73 Bloch, J. (cit. v pozn. 34), s. 118.

74 Muk, J. (cit. v pozn. 16), s. 31.

75 Žižka, J.: Z opravy kostela sv. Jakuba Většího v Minicích, Průzkumy památek, III, 1, s. 87-90.

Doložena je na řadě staveb A. Porty⁷⁶. Objevuje se již na kostele P. Marie ve Staré Boleslavi, zámcích v Bělé pod Bezdězem, Liběchově, Buštěhradě.⁷⁷ Červenobílou úpravu zmiňuje N. Tessin mj. na Carrattioho Černínském paláci, na Arcibiskupském paláci a na Trojském zámku Matheyově.⁷⁸ Zde však podle průzkumu nebyla použita červeň terakotová, ale spíše světlá - růžová, navíc doplněná okrem na lisenách, které se však příliš pohledově neuplatňují.⁷⁹ Pozoruhodné je provedení barevnosti zámku v Roudnici nad Labem, kde je základní červenobílé členění dále obohaceno plochami pojednanými červenými vlnkami, či čtverečky, přičemž byl v průběhu provádění prací měněn barevný rozvrh jednotlivých článků fasády.⁸⁰ Čistě logickému principu červeně zbarvených aktivních prvků se také vzpírá nejen A. Portou používaná bílá barevnost korunní římsy.⁸¹

Raněbarokní barevnost domu čp. 30 v Dlouhé ulici v Českém Krumlově měla bílou plochu a malované šedé články. Jejich rozvrh vycházel z renesančního sgrafita, které bylo toto úpravou překryto.⁸² Současná úprava fasády vedlejšího domu, čp. 31 byla provedena s fialovými, poměrně náročně malovanými články na bílé základní ploše.⁸³

Raněbarokní barevnost zámku Lemberk byla kombinací bílé základní plochy a okrově-oranžové na aktivních člancích. Nová pískovcová ostění byla ponechána v okrově-oranžové barvě materiálu, zatímco starší, renesanční byla natřena. Korunní římsa byla bílá.⁸⁴ Pouze v ploše malované je červeno-okrové členění raně barokní části zámku ve Stekníku a červenobílé členění průčelí zámku Červený Hrádek.⁸⁵ Červené aktivní prvky na bílé základní ploše se uplatňují např. také na kostelech sv. Petra a Pavla v Jesenici a Řevničově, kostele sv. Stanislava v Mořině, kapli P. Marie v Klášterní Skalici, na fasádách konventu Sázavského kláštera a zámku v Úmoníně.⁸⁶

Kostel sv. Jana Křtitele ve sv. Janu pod Skalou měl monochromní světleokrový nátěr, monochromní pouze vápenný nátěr konvent augustiniánů poustevníků ve Svaté Dobrotivé. Pouze bílý nátěr nalézáme také na raněbarokně přestavěné renesanční části zámku v Mnichově Hradišti.⁸⁷ Monochromní - ve světlém odstínu lomeném načervenalým okrem byl však zámek i v následující etapě až do r. 1711, resp. 1725.⁸⁸ Monochromní, v barvě slonové kosti, byl patrně také plášť břevnovského kláštera⁸⁹ a monochromní byl snad také plášť klášterního kostela v Dolním Ročově.⁹⁰ Monochromní, světleokrový nátěr měly také kostely Narození P. Marie ve Zdicích a sv. Apolináře v Sadské.⁹¹

Základní plochu, pojednanou červeným nátěrem s šedými malovanými členícími prvky, měly po raněbarokní úpravě kostely sv. Mikuláše v Boleticích, sv. Martina v Polné, Nanebevzetí P. Marie v Kájově a řada dalších kostelů na Českokrumlovsku.⁹² Na fasádách opatství ve Zlaté Koruně byl uplatněn červený nátěr plochy a okrové členící prvky.⁹³

Ve vrcholném baroku se začínají fasády se základní plochou červenou objevovat častěji. Červené základní plochy a světlé články nalézáme také například na Santiniho konventu v Plasích a na domě čp. 480 na Staroměstském náměstí.⁹⁴ Obdobnou barevnost měl také kostel sv. Ludmily v Tetíně.⁹⁵ Základní červenou plochu pokrytou malovaným iluzivním spárořezem cihel a světlé články byly patrně na Matheyově letohrádku Amerika, na zahradním průčelí zámku v Ostrově nad Ohří,⁹⁶ na fasádě kostela sv. Havla v Poříčí nad Sázavou.⁹⁷

Pro raný barok typická barevnost bílé základní plochy a červených článků se ve vrcholném baroku objevuje poměrně zřídka. Uplatňuje se například na kapli sv. Viléma v Roudnici nad Labem.⁹⁸ Na celé řadě

76 Antořová, J. (cit. v pozn. 71), s. 78.

77 Láska, V.: Příspěvek k poznání barevnosti fasád 17. a 18. stol. na některých příkladech ze Středočeského kraje, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 104 - 106.

78 Blažiček, O. J.: K barevnosti pražských fasád, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 23.

79 Muk, J. (cit. v pozn. 16) s. 34.

80 Číla, J.: Obnova barevných fasád státního zámku v Roudnici nad Labem, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 146 - 150.

81 Macek, P.: Nové poznatky o barevnosti barokních průčelí, Průzkumy Památek, III, 1, s. 120.

82 Tejmar, L. (cit. v pozn. 64).

83 Za poskytnutí výsledků předběžného průzkumu barevnosti děkuji Jiřímu Blochovi.

84 Macek, P. (cit. v pozn. 81), s. 120.

85 Antořová, J. (cit. v pozn. 71), s. 79.

86 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 94.

87 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 94.

88 Žižka, J. (cit. v pozn. 41), s. 114.

89 Chudárek, Z.: Benediktinský klášter v Břevnově - devastace a obnova, Zprávy památkové péče, LIII, s. 202.

90 Wagner, J.: Oprava Dienzehofova kostela v Dolním Ročově, Památky a Příroda, XXXVII, s. 112.

91 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 95.

92 Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 277-279.

93 Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 282.

94 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 40-41.

95 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 95.

96 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 41.

97 Brožovský, M.: K obnově barokně gotické formy kostela sv. Havla v Poříčí nad Sázavou, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 126.

98 Macek, P.: Barevnost v díle Octavia Broggia, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 91.

staveb F. A. Prea se tato červenobílá barevnost uplatňuje v tektonicky značně nedůsledné podobě, kdy jsou červeně barveny pouze některé, zpravidla ty méně plastické prvky.⁹⁹ Kaplička ve Vinařicích u Kladna reprezentuje úpravu vodorovným červenobílým pásováním.¹⁰⁰ Zatímco vlastní zámek v Zákupích byl řešen se základní plochou bílou a červenými články, ovšem "nedůsledně" barvenými pilastry a bílou římsou¹⁰¹, pak objekt předzámčí byl řešen v "otočené" barevnosti se základní červenou plochou a bílými články. Podobně byla řešena i barevnost kostela sv. Antonína v Kytlicích, kde je "otočena" barevnost věže. Obdobně, ovšem v kombinaci bílé a okru se uplatňuje na poutním kostele P. Marie vítězné na Bílé Hoře, kde je ambit řešen se světleokrovou základní plochou s bílými články, zatímco kupole kostela má základní plochu bílou a články okrové.¹⁰²

Časté jsou nálezy šedivých tektonických článků na bílé základní ploše. Například z velké části pouze malované šedivé články na fasádě zámku Karlov u Čimelic,¹⁰³ šedobílá barevnost zámku Drahenice,¹⁰⁴ šedomodrá barevnost článků na světleokrové ploše konventní budovy Sázavského kláštera a také hostince ve Vojnově Městci.¹⁰⁵ Šedobílou barevnost měla také řada kostelů na Českokrumlovsku.¹⁰⁶ Pozoruhodnou barevnost mají věž kostela sv. Palmacia v Budňanech, kde byly malované články šedé, plastické články: kordonová a korunní římsa, měly světleokrovou barvu základní plochy.¹⁰⁷ Tatáž úprava byla nalezena i na kostele sv. Bartoloměje ve Všeradicích.¹⁰⁸ Náročně provedené převážně tmavošedé iluzivní malované články klášterních budov ve Vyšším Brodě.¹⁰⁹ Zajímavá je barokní barevnost domu čp. 32 v Českém Krumlově, který měl základní plochu fialovou a bílé články.¹¹⁰ Zámek v Lázních Bělohradě měl okrové články na bílé ploše.¹¹¹ Shodnou barevnost z části pouze malovaných článků měl i zámek v Maníkovcích¹¹² a mladší barokní plášť opatství ve Zlaté Koruně, zatímco pozdněbarokní plášť opatství měl základní plochu šedivou a bílé články.¹¹³ Obdobnou pozdněbarokní barevnost má také kostel sv. Jošta v Českém Krumlově.¹¹⁴

Zároveň se na fasádách objevuje kombinace tří barev. Časté je doplnění červenobílé kombinace barev okrem. Tak se uplatňuje například v díle Octavia Broggia, kde je základní plocha bílá, články červené, případně šedé. Třetí barva, převážně okr, hraje roli podtržení a zvýraznění některých plastických článků.¹¹⁵ Trojbarevnou kombinaci - základní bílé plochy, červené a tlumeného okru na článcích - nalézáme na Dienzenhoferově kostele sv. Tomáše na Malé Straně.¹¹⁶ Na části fasád se však navíc základní plocha mění v šedou.¹¹⁷ Zajímavá je trojbarevnost zámku v Nebíloveh.¹¹⁸ Trojbarevné řešení odhalil také průzkum zámku v Drhovicích, kde základní světleokrovou plochu a červené, z části pouze malované články, doplňovaly ještě některé články netektonicky bílé.¹¹⁹ Na baldachýnovité kapli - kalvárii u Kestřan - byla netektonicky uplatněna barevnost tvořená světlým okrem, červenou a šedou.¹²⁰ Kaple sv. Anny u Chřestovic měla základní plochu světleokrovou, šedivé tektonické prvky byly lemovány 6 cm širokou červenou malovanou stuhou.¹²¹ Trojbarevná kombinace byla uplatněna i na exteriérech poutního areálu na Křížové hoře u Českého Krumlova. Zatímco na fasádě centrální kaple byla základní modrá plocha členěna bílými lisenami, římsou, vnitřní plochou okenních špalet a červenou barvou dveřních ostění, supraport, kordonové římsy a šambrán, pak na fasádě vstupní části areálu byla základní modrá plocha členěna žlutými aktivními články s výjimkou červených polí uplatňujících se ve štítu budovy. Ostatní části ambitu měly pouze redukovanou barevnost bílé základní plochy a žlutých článků. Pozoruhodná je šedomodrá barevnost soklu.¹²² Roli barevného doplňku hrála také zelená barva v jinak tradičním červenobílém schématu barevnosti zámku v Mnichově Hradišti.¹²³ Červené

99 Láska, V.: Příspěvek k poznání barevnosti fasád 17. a 18. stol. na některých příkladech ze Středočeského kraje, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 106-107.

100 Láska, V. (cit. v pozn. 99), s. 107.

101 Gírsa, J. - Macek, P.: Obnova exteriéru zámku v Zákupích, Zprávy památkové péče, LVI, s. 277.

102 Horyna, M.: Barevné řešení kostela sv. Mikuláše ve Vraclavi a některé další příklady barokní barevnosti, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 144.

103 Kuča, K.: Obnova barokních fasád loveckého zámku Karlov u Čimelic, Zprávy památkové péče, LIII, s. 29.

104 Žižka, J. (cit. v pozn. 47), s. 60.

105 Láska, V. (cit. v pozn. 99) s. 108.

106 Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 277-279.

107 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 96.

108 Žižka, J. (cit. v pozn. 41), s. 115.

109 Muk, J. (cit. v pozn. 16), s. 36.

110 Bloch, J. (cit. v pozn. 34), s. 119.

111 Wagner, J.: K otázkám barevnosti, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 46.

112 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 96.

113 Blochová, H. (cit. v pozn. 8), s. 282.

114 Bloch, J.: Průzkum barevnosti kostela sv. Jošta, průzkumová zpráva, Artec, 1996.

115 Macek, P.: (cit. v pozn. 98), s. 84 - 95.

116 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 41.

117 Macek, P.: (cit. v pozn. 81), s. 120.

118 Láska, V. (cit. v pozn. 99), s. 110.

119 Kuča, K. - Hladký, J.: Nové objevy barokní barevnosti na Písecku, Zprávy památkové péče, LIV, s. 87.

120 Kuča, K. - Hladký, J. (cit. v pozn. 119), s. 88.

121 Kuča, K. - Hladký, J. (cit. v pozn. 119), s. 88-89.

122 Gírsa, V.: Rekonstrukce poutního areálu na Křížové hoře v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče, LIII, s. 24.

123 Žižka, J. (cit. v pozn. 41), s. 114.

horizontální články a patrně okrovou barevnost vertikálních článků na bílé základní ploše odhalil průzkum kostela P. Marie Karmelské a sv. Jana Křtitele na Makové Hoře¹²⁴ a kostela sv. Mikuláše ve Vraclavi.¹²⁵

Zcela netypickým příkladem je barevnost křížovnického kostela sv. Františka v Praze. Výraznou roli zde totiž hraje nenatírané pískovcové zdivo spodní části stavby a také barevnost portálu vytvořeného z různobarevných mramorů. V barevném nátěru tamburu se uplatňovala okr, červená, šedá a bílá barva, patrně vycházející z barevnosti použitých kamenických článků.¹²⁶

Zajímavou variantou barokní barevnosti je použití ve hmotě probarvených omítek. Například na fasádě Toskánského paláce bylo použito omítek probarveným modrým drceným sklem.¹²⁷ Poměrně časté je též použití drobných kamínků, či dokonce perleťových lastur.¹²⁸

Průzkum kostela sv. Jakuba v Litoměřicích odhalil Základní bílou plochu, která byla červeně mramorovaná. Tektonické články byly šedé, doplněny žlutými hlavicemi, zrcadly a páskovým dekorem.¹²⁹ Nepochybně mramorovaná byla i původní fasáda barokní radnice v Českých Budějovicích. Mramorování bylo celoplošné, přecházející ze základní plochy na veškeré články a bylo tvořeno tmavší šedou, šedohnědou až šedozelenou barvou na světlešedém základě.¹³⁰

Na fasádách Thun-Hohensteinského paláce v Praze byla nalezena tmavomodrá základní plocha a růžové články.¹³¹ Růžové, na bočních fasádách pouze malované články v kombinaci s bílou základní plochou, měl kostel sv. Jana Nepomuckého ve Sv. Janu nad Skýšovem.¹³² Okrové články doplněné růžovou členily bílou základní plochu věže kostela sv. Václava v Chlumu u Sedlčan.¹³³ Růžové články na bílé ploše měla fasáda radnice v Rakovníku, opačnou kombinaci pak zámek ve Žleběch.¹³⁴ Růžová, spolu s bílou se také uplatňuje na člancích, členících šedou základní plochu fasád letohrádku Belarie v zámecké zahradě českokrumlovského zámku, a tak obohacuje bílošedou barevnost balustrád, bran i samotné podnože letohrádku. Barevnost budov zámecké zahrady doplňuje také barevnost rokokové jízdárny, kde byla základní plocha červená s iluzivním spárořezem cihel a bílými články.¹³⁵ Náročná, malířsky pojednaná fasáda, v níž se uplatňuje v přízemí šedozelená iluzivní rustika, v patře pak lomená bílá na lisenách, cihlově červená s malovanými spárami "cihel" na základní ploše, smetanově žlutá na šambránách, "slonová kost" na fabionové římsě charakterizuje rokokové budovy na zámecký areál navazujícího Kvítkova dvora.¹³⁶

KLASICISTNÍ, NEOSLOHOVÁ A SECESNÍ BAREVNOST ARCHITEKTURY

Přechod z baroka, resp. rokoka do klasicismu reprezentuje zámek v Jičíně, který měl tmavookrové články a světleokrovou plochu. V téže době stavěný kostel v Ostružně měl tmavočervené články a světlezelenou základní plochu. Kostel ve Velíši měl tmavookrové články a základní plochu světlezelenou.¹³⁷ Kostel sv. Vavřince v Žebráku měl lisenové rámy včetně vlysu bílé, základní plochu a korunní římsu zelenou.¹³⁸ Kombinace světlezelené základní plochy a tmavozelených článků byla doložena na několika domech v Českém Krumlově. Kombinace šedé základní plochy a bílých článků, která zjevně kontinuálně pokračuje z barokního období, je doložena na několika domech v Českém Krumlově mj. domě čp. 32 v Dlouhé ulici, tzv. Vlašském dvoře.¹³⁹ Průzkum měšťanských domů v Litoměřicích doložil u čp. 22 základní plochu tmavookrovou, články světleokrové, mimo sytě terakotové hlavice pilastrů a nadokenní římsy, na čp. 151 základní plochu světlehnědou a články tmovohnědé a na domě čp. 162 bílozelenou kombinaci, doplněnou ve štuku nad okny šedou a okrem.¹⁴⁰ Pacassiho Nový palác Pražského hradu byl členěn šedými články patrně na bílé základní ploše. Ústav šlechtičen měl tektonické články zelené a plochu smetanově bílou.¹⁴¹ Zámek v Zákupěch dostal v polovině devatenáctého století okrovou základní plochu a bílé články, které navíc výrazně

124 Žížka, J. (cit. v pozn. 2), s. 95.

125 Horyna, M. (cit. v pozn. 102), s. 140.

126 Štulc, J.: K nové barevnosti tamburu a lucerny křížovnického kostela v Praze, Památky a příroda, IX, s. 599-602.

127 Solář, M.: Několik poznámek k nátěrům fasád domů na pražské Malé Straně, Zprávy památkové péče, LIX, 64.

128 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 30.

129 Macek, P. (cit. v pozn. 98), s. 90.

130 Kápar, F.: Českobudějovická radnice na náměstí Přemysla Otakara II, nepublikovaná průzkumová zpráva, Arteco, 1993.

131 Reichert, M.: O původní barevnosti Thun-Hohensteinského paláce v Praze, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 152.

132 Žížka, J. (cit. v pozn. 41), s. 115.

133 Žížka, J. (cit. v pozn. 41), s. 115.

134 Žížka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

135 Muk, J. (cit. v pozn. 16), s. 33.

136 Müller, J.: Český Krumlov v umělecko-historické literatuře, bilance a perspektivy, Průzkumy památek, VI, 2, s. 15.

137 Wagner, J. (cit. v pozn. 111), s. 46.

138 Žížka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

139 Bloch, J. (cit. v pozn. 34), s. 119-120.

140 Antošová, J. (cit. v pozn. 71), s. 82-83.

141 Procházka, V.: Problematika barevnosti průčelí Pražského hradu, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983, s. 55.

doplňovaly zeleně natřené okenice.¹⁴² Červeně natřené dřevěné prvky, včetně širokých profilovaných okenních a dveřních deštění, doplňovaly zeleně natřenou omítku domu čp. 97-98 v českokrumlovské Dlouhé ulici.

Empírový panský dům ve Velkých Všelisech měl monochromní zelený nátěr fasády.¹⁴³ Průzkum zámku Kačina doložil sytější okrový monochromní nátěr, uplatňující se i na kamenických člancích.¹⁴⁴ Pozdně empírová brána zámku v Mnichově Hradišti měla světleokrový monochromní nátěr, podobně jako novorenesanční fasády zámku v Úmoníně a konventu sázavského kláštera, novorenesanční vily v Josefově Dole u Mladé Boleslavi, radnice a kostela Zvěstování P. Marie v Berouně.¹⁴⁵ Několikanásobné monochromní okrové nátěry jsou doloženy také na fasádě kostela sv. Jana Nep. ve Sv. Janu nad Skřýšovem. Od konce 19. století se pak uplatňuje žlutavý okr na základní ploše a bílá na tektonických člancích.¹⁴⁶ Světleokrové omítky bez nátěrů se uplatňovaly na fasádě zámku v Domousnici a na zámku Konopiště.¹⁴⁷ Režný povrch, utahovaný zednickou lžící mají i omítky hradu Karlštejna.¹⁴⁸ Průčelí zámku ve Žlebích bylo nahozeno hrubozrnou, hranou zednické lžice rovnanou režnou omítkou, hladká štuková ostění oken, úseky říms a věžičky byly natřeny lazurním šedozeleným nátěrem.¹⁴⁹ Režná pískovcová imitující štuková omítka novogotické fasády havířského kostela Nanebevzetí P. Marie v Poděbradech byla členěna spárořezem kvádrů, rýsovaným silnou tuhou.¹⁵⁰ Časté je i užití režných cihel či kamene. Cihly v kombinaci s hrubou omítkou se uplatňují například na rozměrné neogotické budově, jež je součástí areálu českokrumlovského pivovaru. Kombinace režných a hnědě glazovaných cihel se uplatňuje na budově tzv. šiškárně v krumlovské Jelení zahradě.

Nejčastější barevnost architektury druhé poloviny 19. století je monochromní olivově zelená, hnědá, olivově šedá, s neorenesancí pak zsinalá šumivá žluť a zelen¹⁵¹ Přesto lze najít odlišná řešení, někdy i poměrně překvapivá. Neorenesanční dům čp. 66 na Pernštejnském náměstí v Pardubicích byl monochromně natřen šedozeleným, patrně olejovým nátěrem. V polích suprafenester a vlysu kladí byl však opatřen terakotově červeným nátěrem, na kterém byl malovaný okrovošedivý dekor s motivem girland. Obdobná, červená, snad i malířsky pojednaná pole, byla donedávna viditelná na jinak monochromně tmavěokrové fasádě domu čp. 4 v Chelčického ulici v Českých Budějovicích. Tmavě modrý nátěr štukových polí pod okny prvního patra byl také nalezen na jinak monochromní tmavězelené eklektické fasádě domu čp. 46 na náměstí v Kaplici.

Přetrvávající, tektonicky chápané dvojbarevné kombinace jsou nalézány na starších obnovovaných fasádách v Českém Krumlově, zatímco na novostavbách byla užívána pouze monochromní úprava.¹⁵²

Řadu neorenesančních, sgrafito imitujících malovaných fasád, reprezentuje dům čp. 65 v Kájovské ulici v Českém Krumlově. Malované fasády tohoto období reprezentuje i známá Alšova malířská výzdoba Štorchova domu na Staroměstském náměstí v Praze.

Obecně však barevnost do architektury vnáší až secese. Barevnost secesní architektury do značné míry tvořilo také použití zlacených prvků, glazované keramiky etc., což lze doložit jak barevností nedochované kavárny Corso, tak dochované fasády hotelu Centrál v Hybernské ulici, budovy banky Praha, vydavatelského domu Topič, či Obecního domu.

Zmínit je nutné ještě téměř uniformní barevnost, používanou zhruba od počátku dvacátého století převážně při rekonstrukcích historických objektů, která je tvořena základní okrovou plochou a bílým článkem. Dvojbarevné úpravy s tmavšími plastickými články lze vidět na černobílých fotografiích klasicistních fasád v Kaplici ze třicátých let dvacátého století. Dvojbarevnou kombinaci bílé základní plochy a světlemodrého článku, korespondujícího s barevností kamenných prvků průčelí, měla také eklektická neorenesanční budova gymnasia v Kaplici z roku 1900.

Barevnost pochopitelně hrála svou roli i v mladších slohových obdobích, nutno připomenout důraz na barevnost u P. Janáka a J. Gočára. Barevnost hraje svou roli i v té nejsoučasnější architektuře. Přestože ještě kubismus do značné míry vychází z tradičních architektonických schémat, začíná přicházet, především funkcionalistická architektura, hovořit jazykem novým a svěbytným, překračujícím vytčené cíle této práce.

142 Gírsa, V. - Macek, P. (cit. v pozn. 101) s. 275.

143 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

144 Žižka, J. (cit. v pozn. 41), s. 116.

145 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

146 Žižka, J. (cit. v pozn. 41), s. 115.

147 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

148 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

149 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

150 Žižka, J. (cit. v pozn. 2), s. 97.

151 Muk, J. (cit. v pozn. 16), s. 37.

152 Za tuto informaci děkuji Jiřímu Blochovi.

BAREVNOST - POKUS O ROZDĚLENÍ, VYMEZENÍ, VYSVĚTLENÍ A INTERPRETACI PRINCIPŮ

BAREVNOST – POKUS O ROZDĚLENÍ

Barevnost architektury lze rozdělit do těchto tří základních kategorií:

barevnost: a) materiálu (přirozená, materiálová barevnost)

b) nátěr (umělá, doplněná barevnost) : 1) napodobující materiál

2) suverénní, svébytná, výtvarná barevnost,
neimitující barevnost materiálu

Toto rozdělení se opírá o materiálovou část této práce¹⁵³ a mělo by odrážet určitý vývoj barevnosti, a to jak s přihlédnutím k vývoji barevnosti konkrétních staveb, tak k obecnému vývoji barevnosti s vědomím, že jej nelze považovat za přímočarý a nepřerušovaný proces, ale spíše jistou, svým způsobem cyklickou tendenci.

Barevnost **materiálu** se patrně výrazně uplatňuje v našich zemích pouze ve dvou obdobích. V období románském a gotickém a poté až na konci devatenáctého a ve dvacátém století. Neznamená to však, že by mimo tato období materiálová barevnost používána nebyla, ovšem její použití je méně časté. Zde však narážíme na problém samotné definice materiálové barevnosti. J. Muk rozumí pojmem materiálová barevnost: "*uplatnění přirozené barvy stavebního materiálu, popřípadě nátěrem v jiné barevné kvalitě odlišného převládajícího nebo předstíraného materiálu*".¹⁵⁴ První část definice se zdá vcelku bezproblémovou. Je však nutné si uvědomit, že na barevném působení stavby se do značné míry spolupodílí také barevnost krytiny. Je pochopitelné, že materiálovou barevností je také přirozená barva omítky či štuky. Problematická začíná být tato otázka v případě probarvené omítky, či naopak čistého vápenného nátěru.

Mnoho otázek vyvolává druhá část definice, protože se zde hovoří o napodobení materiálu nátěrem. Pokud tedy zůstanu u barevnosti krytiny, pak by materiálovou barevností byl i v baroku velice obvyklý¹⁵⁵ pálenou krytinu imitující červený nátěr krytiny šindelové, tedy popření přirozené barvy materiálu a napodobení materiálu kvalitnějšího pomocí nátěru. V extrémním případě by tedy bylo možné mluvit o materiálové barevnosti i v případě malířsky pojednaných ploch, sgrafitové rustiky, či celoplošného mramorování.

Důležitá je otázka důvodu užívání barevnosti materiálu. Domnívám se, že nejde o "ctění materiálu", tak jak mu rozumí například současní, výtvarní umělci, ale spíše o otázku nutnosti vynakládat další prostředky na omítky, či nátěry. Teprve ve chvíli, kdy začne materiál stárnout, typicky například v případě tmavnutí kamene dochází k potřebě jej "obnovit" nátěrem či omítnutím.

Současně však dochází k proměně pohledu na barevnost materiálu jako takovou a tak začíná docházet k používání nátěrů, či omítek již při provádění staveb, či v bezprostřední návaznosti. S Déletrvající stavební kulturou a vyšším bohatstvím zřejmě souvisí použití polychromovaných fasád v Německu již ve 13. století.¹⁵⁶ Svou roli zde zajisté také hraje zvyšování možností, tj. snadnější získávání a zpracování surovin, zvýšení počtu prováděných staveb. Důležitá je i otázka podnebí. Na italských stavbách je barevnost materiálu uplatňována prakticky nepřetržitě, což zajisté souvisí jak s tím, že je materiál staveb díky příznivějšímu podnebí méně poškozován, tak s tím, že v obecně světlejším, slunnějším a teplejším podnebí není tak nutné zvyšovat kontrastnost jeho působení atp. Tato skutečnost má zajisté také vliv na obecně preciznější provedení líců zdiva.

Výborným příkladem barevnosti **napodobující** barevnost materiálu je středověké kvádrování, které se z počátku odehrává v omítkě, avšak postupně stále častěji také v barvě. Toto napodobování materiálu, ať už proto, že skutečný materiál líce zdiva je méně kvalitní, či proto, že je pohledově degradovaný působením stáří, se zcela přirozeně postupem času mění do polohy, která není pouhým napodobením, ale toto napodobení je transformováno a přetaveno, získává vlastní, suverénní, **výtvarný výraz**. Takovou proměnu barevnosti lze například velmi dobře sledovat na malovaných paspartách v průběhu patnáctého století. Pouze těžko lze mluvit o pouhém napodobení materiálu. A to, ať v podobě lokálně malovaných rostlinných ornamentů na paspartách, nebo v podobě prokomponovaného barokního průčelí.

Smyslem tohoto rozdělení však není a nemůže být kategorizace historických fasád. Jde spíše o nastínění principů, které ke vzniku určité barevné úpravy vedly. Například celoplošné červené nátěry středověkých

¹⁵³ Z tohoto důvodu opětovně odkazují na prameny v případě, že byla daná stavba, a tudíž i pramen zahrnut v předchozí části práce.

¹⁵⁴ Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 37.

¹⁵⁵ Například: Zahradník, P.: Santini na opočenském a sadovském panství, Průzkumy památek, VI, s. 8.

¹⁵⁶ M. Koller, Farbigkeit der Architektur, in: Reallexikon zur deutschen Kunstgeschichte, Bd. VII, s. 274 - 428., Reprodukce projektu katedrály ve Štrasburku viz: Wasmuth Lexikon Bd. II, s. 420, heslo Farbigkeit der Archit.

staveb lze, jistě oprávněně, považovat za napodobení cihlové architektury. Pokud bychom však těmto úpravám nepřiznali další, již svébytnou existenci, v níž není červený nátěr vnímán jako pouhá imitace, ale jako cosi suverénního a svébytného, projev tradice, otázka výtvarného cítění a prožívání barvy, pak těžko vysvětlíme kupříkladu zbytky červené barvy na kamenických článcích orloje a kaple Staroměstské radnice v Praze. Pouhý poukaz na napodobení cihlové architektury totiž vede k paradoxnímu zjištění, že je materiál hodnotnější, tedy tesané prvky a patrně i kamenné kvádrové zdivo, potlačen imitací materiálu méně hodnotného, tedy cihel.

NÁSTIN PRINCIPŮ CHRONOLOGICKY

Bylo by lákavé tvrdit, že už v **románské době** bylo běžné používat exteriérové omítky a nátěry. Zachované románské stavby o tom však nevypovídají. Naopak, precizní kvádrkový líc románských staveb působí dojmem definitivní úpravy. Nápadné použití různobarevných kvádrků vskutku svádí k představě výtvarného záměru. Je však nutné zdůraznit, že jej lze vysvětlit i mimovýtvarnými důvody.

Omítky na exteriéru rotundy na Budči jsou vysvětlitelné okolnostmi vzniku této stavby. Závažnější je otázka nátěrů a omítek na kostele sv. Jakuba v obci Jakub. Důležitá je otázka, zda byl vápenný nátěr použit pouze v ploše zdiva, nebo se uplatňoval nějakou formou i na reliéfech.

Sledování barevnosti **gotické architektury** nutně vede k představě potřeby působit novým a nečekaným dojmem. Zatímco v rané gotice velkolepému dojmů stačí pouhá nečleněná plocha hrubě omítané omítky, pak v průběhu 14 století je potřeba tuto plochu oživit paspartami, později i rytým kvádrováním. Závěr gotického období přináší vskutku neuvěřitelné experimenty s barvou a ornamentem. Jejich expresivita, bezprostřednost a jistá lidovost působí velmi silným dojmem i po pěti stoletích.

Václav Březan o Vilémovi z Rožmberka poznamenal, že přestavěl Krumlov "veselým způsobem".¹⁵⁷ Tuto charakteristiku lze velmi oprávněně vztáhnout na celou **renesanční architekturu**. Její "veselost" však již částečně postrádá pozdněgotickou spontaneitu. Je více konstruovaná, rafinovanější. Stačí připomenout hermetický obsah malovaného pláště věže českokrumlovského zámku, či malovanou fasádu zámku Kratochvíle, kde je v místě vstupu a schodiště namalována spodní část věže. Za zmínku také stojí podrobnější pohled na malované fasády třetího a čtvrtého nádvoří krumlovského zámku, které obohacují kupříkladu zcela realisticky malované figury ptáků, náhodně a neorganizovaně postávajících na malovaných kordonových a bankálových římsách, či malířskou výzdobu tzv. Krčínova domu čp. 54 v Českém Krumlově, kde jsou na iluzivní fasádě ve slepých oknech namalováni obyvatelé domu či drobná opička. Téměř zpochybněním samé podstaty této malované iluze jsou pak "malby" či spíše "kresby" uplatňující se v několika polích malované fasády, které lze vnímat jako "dvojměrnou" součást iluzivní "trojměrné" malované fasády.

Lze sledovat v podstatě kontinuální pokračování pozdněgotické hry s ornamentem. Časté je použití geometrických prvků, sgrafitová "psaníčka" jsou daleko více svébytným ornamentálním prvkem než napodobení kamenického prvku. Důležité je to, že ornament se na jednotlivých prvcích v podstatě mechanicky opakuje či střídá, a tak namísto zdůraznění tektonických prvků vlastně dochází k jejich rozbití.

Zajímavý vztah sgrafita a malovaných článků dokumentuje řada objektů. Dokládají především, že tento vztah rozhodně není tak jednoduchý a jednoznačný, jak bychom dnes mohli soudit. Je, podobně jako samotná otázka techniky sgrafita, velice různorodá a zároveň daleko organičtější. Zajímavá je jak otázka domalovávání, či kolorování, tak otázka "soužití" ploch malovaných a sgrafitových. Subjektivní pocit, že malované plochy jsou "hodnotnější", než plochy sgrafitové hezky nabourává fasáda domu čp. 215 v Kaplici, kde zjevně hraje malířská část fasády roli méně kvalitního doplňku sgrafitových partií, které jsou však patrně opět ohlasem fasád malovaných.

Natírání kamenických článků alespoň na části renesančních staveb dokládají nejen přímé nálezy nátěrů, ale za nepřímý doklad lze považovat také černé nátěry paspart oken doložené v Českém Krumlově, protože lze předpokládat i analogický nátěr použitých kamenných ostění.

Barokní barevnost lze zhruba rozdělit do tří částí, které se víceméně kryjí s dělením na ranný, vrcholný a pozdní barok. Ranému baroku zcela suverénně dominuje barevnost červených tektonických prvků a bílé základní plochy. Odlišná řešení sice existují, ale je jich poměrně malé množství. Tato barevnost vychází především z italských vzorů, patrně jako barevnost materiálová.¹⁵⁸ Logičtější by však v tom případě byla základní - cihlová, červená plocha a bílé, resp. okrové tesané články. Jako "obrácenou" tuto barevnost charakterizuje také N. Tessin.¹⁵⁹ Důvodů tohoto "obrácení" barevnosti může být vícero. Vysvětlení sychravějším středoevropským počasím a tedy potřebou větší světloti architektury se zdá být pravděpodobné.¹⁶⁰ Naopak méně pravděpodobné je asi vysvětlení této barevnosti pouze jako imitace červených, patrně

¹⁵⁷ Muk, J. (cit. v pozn. 16), s. 32.

¹⁵⁸ Blažíček, O. J. (cit. v pozn. 78), s. 23, Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 40-41.

¹⁵⁹ Blažíček, O. J. (cit. v pozn. 78), s. 23.

¹⁶⁰ Blažíček, O. J. (cit. v pozn. 78), s. 23.

mramorových aktivních prvků. Vysvětlení tvrdící, že jde o heraldické barvy českého znaku může působit jako výsledek až dodatečného konstruování "rozumných" důvodů. Váhu mu však přidává fakt, že Ferdinand I. nechal v roce 1550 natřít střechu katedrály sv. Víta červenou a bílou barvou a navíc nechal na každé její staně namalovat veliký znak s českým lvem. Tato zpráva se sice netýká barokního období, ale není mu zcela vzdálena. Situace se ranému baroku podobá také obdobnou snahou o zdůraznění příslušnosti k Českému království.¹⁶¹

Tato výrazná barevnost byla zpočátku uplatňována poměrně důsledně, byť ne vždy s úspěchem, jak dokládá raněbarokní barevnost Roudnického zámku, kde se lidé, provádějící barevnou úpravu fasády obtížně vyrovnávali s tím, že se její plocha neodehrává ve dvou, ale v podstatě ve třech rovinách: základní plocha, lisény, pilastry. Za nedůslednost lze považovat i užívání bílé korunní římsy A. Portou, které je však vysvětleno kalkulací s barevností červené střešní krytiny.¹⁶²

Rozvolňování striktní bíločervené tektonické barevnosti bylo postupné a opět patrně souvisí s jistým vyčerpáním možností dané úpravy. Projevuje se rafinovanější prací s plochami barev, a to jak prostřídáním raněbarokní barevnosti, tj. základní plocha červená, články světlé, tak jejím nedůsledným použitím, použitím jiné barevné kombinace či otočením barevnosti na části budovy, resp. budov. Nejčastějším přístupem je však použití třetí barvy. Ta pak řeší výše zmíněný problém barevnosti lisenového systému¹⁶³, hraje roli barevného doplňku aktivních článků, rozvolňuje a rozrušuje striktní logiku barevnosti článků a základní plochy. V této souvislosti je zajímavý a podstatný postřeh, týkající se barevnosti jezuitského kostela P. Marie v Litoměřicích Octavia Broggia, kde je základní bílá plocha s červenými články doplněna zlatě žlutými detaily. Podstatné je to, že obdobné články v interiéru jsou zlacené.¹⁶⁴ Zajímavou roli zde hrají také lisény, které byly pojednány v barvě základní plochy, což znamená v podstatě potlačení tohoto prvku.¹⁶⁵ Jakoby odlišný, ale svým způsobem vlastně obdobný přístup k barevnosti článků představuje řada fasád s částečně či zcela pouze malovanými články. Zatímco v raném baroku jde bezesporu o úsporné řešení, pak ve vrcholném či pozdním baroku může jít také o určitý výtvarný záměr. Příkladem může být zámeček Karlov u Čimelic, kde byla výrazná část článků pouze malována. Dobrým příkladem je i fasáda věže kostela sv. Palmácia v Budňanech. Základní bílá plocha s šedými pouze malovanými články a plastickými články pouze v barvě základní plochy znamenají vlastně jakoby "trojbarevnou" fasádu.

Zvláštním případem jsou objekty s monochromním nátěrem. V případě klášterů lze mluvit o odrazu řádové chudoby a askeze. V případě jiných staveb, například zámku v Mnichově Hradišti pak například můžeme mluvit o provizorním řešení. Část příkladů monochromní barevnosti vskutku mohla být pouze provizoriem před provedením definitivní barevné úpravy. Část staveb však patrně vskutku byla monochromní zcela plánovitě. V této souvislosti lze připomenout sice mylné, avšak ne nesmyslné tvrzení V. Birnbauma, že barokní architektura byla nebarevná.¹⁶⁶ Zdá se jakoby především stavby dynamického baroka vícebarevnost vskutku nepotřebovaly.¹⁶⁷ Je ovšem nutné zmínit, že tyto stavby mohly mít zcela nečekanou barevnost, tvořenou celoplošným mramorováním.¹⁶⁸ Taková stavba by pak působila dojmem objektu vytesaného z jednoho kusu mramoru, což je dle mého účín velmi blízký baroknímu vnímání.

V průběhu osmnáctého století se na fasádách začíná objevovat daleko širší a zároveň pastelovější paleta barev, často opět v trojbarevné kombinaci. Tato změna souvisí nejen s rokokovým příklonem k zjemnění, ale také s rozvojem zpracování pigmentů a jeho určitým zprůměrněním. Téměř symptomatically se v této době na fasádách objevuje například růžová barva. Do této doby byly nejčastějšími barvami červená, okr, šedá a bílá. Červený a okrový pigment jsou kysličníky kovů, především železa, které jsou mj. základní barevnou složkou keramických jíílů. Jako černý pigment, který po smíchání s vápnem dá šedou byly využívány saze, zuhelnatělé plevy etc. Bílá je dána přirozenou barvou hašeného vápna. Tato strohá paleta byla příznačnou nejen pro celé starší období barokní architektury, ale také pro gotiku a renesanci.

Barevností typickou pro **klasicismus** je světlý okr, imitující pískovec. Taková monochromní barevnost je doložena například na zámku Kačina. Naproti tomu fasády měšťanských domů jsou v této době často stále ještě, patrně pod trvajícím vlivem barokní tradice, vícebarevné.

Zhruba od poloviny devatenáctého století převládá monochromní úprava fasád, často v nevýrazných šedých, zelených, okrových, hnědých, šedozelených či šedookrových odstnech. Tato barevnost je dána jak vlivem klasicismu, který ve snaze napodobit antiku imituje i její tehdejší materiálovou barevnost, tak vlivem romantismu s jeho představou materiálového a nebarevného středověku. Tuto polohu ilustrují příklady fasád

161 Zahradník, P. (cit. v pozn. 51), s. 267.

162 Macek, P. (cit. v pozn. 81), s. 120.

163 Muk, J. (cit. v pozn. 16), s. 36.

164 Macek, P. (cit. v pozn. 98), s. 89-90.

165 Tato skutečnost může souviset s dlouhou dobou provádění přestavby chrámu a tím změny názoru architekta. viz: Macek, P. (cit. v pozn. 81), s. 89.

166 Muk, J. (cit. v pozn. 16), s. 36.

167 Toto tvrzení je však nutné vnímat jako tvrzení čistě akademické, průzkumy doložené pouze zčásti.

168 Je nutné zmínit, že taková úprava je sondází velice těžko doložitelná, mimo jiné proto, že mnoho kvalitních barokních staveb zaujímá dominantní, tedy zpravidla exponovanou polohu, často přímo v otevřené krajině.

pouze omítaných. Zajímavou úpravou je například romantická úprava fasád zámku Žleby. Jako historismus je nutné chápat také příklady malovaných fasád této doby.

Monochromní byla také barevnost činžovních domů té doby. Tyto stavby byly téměř vždy opatřeny velice bohatou zpravidla eklektickou štukovou fasádou, která byla, ač užívala prakticky tentýž výrazový aparát jako kupříkladu barokní či klasicistní stavby, velice zdobná a minuciózní. Jak ukazují dnešní, zpravidla velice tristní pokusy o vícebarevné pojednání těchto fasád, nejen že tyto fasády vícebarevnou kombinací chápanou v klasickém duchu, čili jako barevnost tektonickou, nepotřebují, ale tektonická barevnost přímo potlačuje plastičnost těchto fasád, rozbíjí je pouze do dvou rovin a dává jim kýčovitý, "marcipánový výraz". Přesto tyto fasády mohly být vícebarevné, ale tato vícebarevnost patrně spočívala především ve zdůraznění některých detailů fasády. Nutné je zmínit i to, že na barevnosti těchto fasád se často podílely plochy reklamního charakteru s výrazným uplatněním písma.

Secese opět vnáší do architektury vícebarevnost a to patrně především jako výsledek důrazu na řemeslný detail a individualizaci architektonického projevu.

VÝZNAM, MÍSTA A OSOBY STAVEBNÍKA, OTÁZKA TRADICE

Vliv na barevnost má pochopitelně místo, ve kterém je stavba umístěna a také její funkce. Lze sledovat určité odlišnosti v barevnosti zámeckých budov, měšťanských domů, klášterů atp.

Podobně jako na celou architektonickou tvorbu, tedy i na její barevnost, má značný vliv její stavebník. Ve zcela obecné rovině se zdá, že polychromní, spíše lokálně chápaná, celek rozkládající barevnost je bližší ranějším částem vývoje a primitivnějšímu, lidovému chápání. Naproti tomu barevnost podrhující a umocňující, koncipovaná s vědomím celku stavby a jejích vazeb na okolí, je zpravidla bližší mladším obdobím a zároveň intelektuálnější, autorské, výtvarné poloze barevnosti. Doložit to lze kupříkladu srovnáním barevnosti pozdněgotické či renesanční architektury a architektury barokní, či srovnáním barevnosti spíše lidových sochařských děl, nebo sochařských děl umístěných v lidovém prostředí¹⁶⁹ s barevností sochařských děl špičkových barokních tvůrců v kultivovaném prostředí.¹⁷⁰

Míra vlivu stavebníka je pochopitelně různá, zajisté souvisí s jeho rozhledem a kultivovaností. Lze předpokládat, že architekt Santiniho či Dienzenhoferova formátu byl nucen pod vlivem stavebníka přizpůsobovat projekt v menší míře, než architekt regionálního či místního významu.

Tento vliv lze dokumentovat na jedné straně vskutku polychromní barevností zámku Ploskovic,¹⁷¹ jehož stavebníkem byla Anna Marie Františka velkovévodkyně Toskánská. Na druhé straně patrně monochromní barevností téměř současné Dienzenhoferovy přestavby Břevnovského kláštera.

Otázka, do jaké míry byla barevnost pro architekta důležitá, je komplikována faktem, že s několika výjimkami všechny dochované barokní plány¹⁷² jsou nebarevné, resp. bez vyznačené barevnosti průčelí.¹⁷³ Přesto především barokní barevnost hraje v průčelí velice důležitou roli a lze oprávněně předpokládat, že alespoň v části případů jde o barevnost autorskou. Výrazný důraz na barevnost lze například sledovat v díle O. Broggia.¹⁷⁴

Výrazný vliv na barevnost architektury má také tradice ve smyslu opakování či variování zažitých barevností. Dobře dokumentovat lze toto tvrzení střídáním barevnosti na kostelech sv. Martina v Polné, sv. Mikuláše v Boleticích, Nanebevzetí P. Marie v Kájově, kde v raném baroku monochromní gotickou červenou barevnost nahradila tatáž červená na základní ploše, avšak s malovanými šedými články. Typická barokní barevnost byla při další opravě pláště provedena pouhou "záměnou" červené plochy za bílou, takže vznikla kombinace šedobílá. Zajímavý je i vývoj barevnosti opatství kláštera ve Zlaté Koruně. Středověký celoplošný červený plášť byl v renesanci vystřídán běžnou sgrafitovou rustikou, ovšem v raném baroku byl, obdobně jako u výše zmíněných kostelů opět proveden červený nátěr základní plochy, avšak s okrovými články. V následující etapě byla také obdobně jako u zmiňovaných kostelů, zaměněna červená za bílou, čímž vznikla kombinace okrovobílá. Pro dokreslení vývoje pak lze ještě uvést pozdněbarokní úpravu se šedou plochou a bílými články.

Zajímavou vazbu obnovovaných barevných nátěrů na nátěry předchozí lze sledovat i na Kvítkově dvoře v Českém Krumlově, kde byla původní barevnost respektována prakticky při všech opravách, ovšem postupně docházelo ke zjednodušování jejího rozvrhu.

169 Maxová, I.: Pokus o rekonstrukci posloupnosti barevné úpravy povrchu kamenosochařských děl na základě mikroskopického průzkumu vzorků barevných nátěrů, Zprávy památkové péče, LIX, s. 144 - 126.

170 Kořán, I. - Kačer, J.: Původní barevná úprava sousoší svaté Ludmily na Karlově mostě v Praze, Zprávy památkové péče, LIX, s. 156 - 158.; Suchomel, M.: Monochromie barokních kamenných soch, Památky a příroda, VIII, s. 65 - 75.

171 Dle sdělení Ing. Petra Macka zde byla uplatněna patrně pětibarevná kombinace.

172 Téměř pokaždé jde o plány, které byly předkládány objednavateli, tedy plány, které by teoreticky měly co nejpřesněji vystihovat podobu projektované stavby.

173 Například Carrattiho projekty fasád Černínského paláce mají použito výraznou červeně na plochách střechech, avšak pouze monochromně světleokrové, stínované fasády.

174 Macek, P. (viz. v pozn. 97), s. 84-95.

Obdobným vlivem předchozí barevné úpravy je i raněbarokní barevnost domu čp. 30 v Českém Krumlově, která zcela zjevně vychází z rozvrhu předchozího sgrafita. Tento vliv je patrný i na přetrvávajících dvojbarevných úpravách starších fasád českokrumlovských měšťanských domů ve druhé polovině 19. století, zatímco novostavby byly zpravidla pouze monochromní.

Na základě těchto zjištění lze zpravidla považovat první barevnou úpravu, případě barevnou úpravu získanou současně s výraznou přestavbou atp. za úpravu tradicí nejméně dotčenou, tedy úpravu v dané době "moderní".

Vliv tradice se jistě projevuje i v otázce barevnosti korunní římsy. U raněbarokní červenobílé barevnosti je bílá korunní římsa vysvětlitelná kontrastem s červenou krytinou. Složitější je vysvětlit bílou korunní římsu na zámku Lemberk. Zcela absurdní je pak argumentace pouze poukazem na barevnost střešní krytiny u kostela sv. Vavřince v Žebráku, kde je římsa nikoli bílá, jako ostatní plastické prvky, ale zelená spolu se základní plochou. Zde již lze mluvit pouze o otázce tradice, zvyku, který ztratil povědomí o původním důvodu této barevné úpravy korunních říms.

Otázku tradice lze vnímat i v případě barevnosti klasicistních měšťanských domů, jejichž vícebarevnost víceméně kontinuálně navazuje na barevnost barokní. Naproti tomu programově "moderní" klasicistní novostavba zámku Kačina má monochromní barevnost zřejmě imitující pískovec.

VÝZNAM KAMENICKÝCH ČLÁNKŮ

Otázka uplatnění kamenických článků v barevnosti architektury je otázkou mimořádně obtížnou. Zatímco u gotických příkladů barevných nátěrů lze velmi dobře sledovat jejich uplatnění i na kamenických člancích, pak v renesančním období tato situace tak jednoznačná rozhodně není. Jsou dochovány příklady barevného pojednání kamenických článků, ovšem zároveň je předpokládáno i uplatnění režného materiálu.¹⁷⁵ Bylo by lákavé tvrdit, že renesance prostě pokračovala v gotické praxi natíraných kamenických článků, zároveň je nutné připomenout tehdejší značné rozšíření vlášských stavitelů, kterým by použití režného kamenného článku mohlo být blízké.

Zcela prokazatelné je natírání kamenických článků v době barokní, překvapivě se objevuje i v klasicismu. Režné kamenické prvky se ve větší míře uplatňují až v druhé polovině devatenáctého století a ve století dvacátém.

Pro užití kamenických článků lze formulovat v podstatě dvě klíčové zásady: 1) Kamenický článek je prvkem konstrukčním a nikoli výtvarným. 2) Barevnost kamenických článků je buďto potlačena, nebo je jí naopak přizpůsobena barevnost ostatních prvků fasády.

Kamenické články jsou ve fasádě užívány především pro svojí mechanickou odolnost. Proto se uplatňují na místech často namáhaných, na okenních a dveřních ostěních, na nárožích, na soklové části budovy, na římsách. Především v mladších slohových obdobích je kamenický prvek často nahrazován prvky provedenými pouze ve štuku.¹⁷⁶ Například na barokní radnici v Českých Budějovicích jsou kamenné pouze portály, trnož a ostění oken reprezentativních prostorů prvního patra. Veškeré další články jsou pouze štukové. Časté je dokonce užití kamenných článků pouze u nejnamáhanějších částí portálu, jak dokládají kupříkladu portály domu čp. 10. na Hradčanském náměstí v Praze, kde jsou kamenné pouze vertikální části portálů. Do plochy kamenných bloků navíc zasahuje část štukového dekoru. Třetí, od počátku slepý portál průčelí, použitý z důvodů souměrnosti je proveden pouze ve štuku celý.

Zajímavým dokladem konstrukčního významu kamene je i gotický portál domu čp. 634/I v Malé Štupartské ulici. Portál je vytesán ze tří druhů kamene. Spodní část patrně z velmi tvrdého pískovce, střední z pevné opuky, vrchol portálu z opuky velice jemné.¹⁷⁷ Takové použití kamene je téměř určitě dáno jeho tvrdostí, tedy konstrukčními a nikoli výtvarnými důvody. Obdobně může mít konstrukční význam i použití různobarevných článků v románském období.

Příklady kombinace tesaných prvků a prvků štukových, které lze najít především v baroku, ale také v klasicismu a dokonce i v historizujících slozích, zcela spolehlivě dokládají natírání kamenických prvků. To je navíc doloženo také nálezy přímo na kamenických člancích.

Kamenický prvek byl tedy zpravidla překryt a sjednocen nátěrem, který odpovídal barevnému rozvrhu fasády. Spíše výjimečné jsou příklady uplatnění barevnosti kamenického prvku. Na zámku Lemberk byly štukové články, s výjimkou korunní římsy, natřeny barvou pískovcových ostění. Barevnost materiálu se také uplatňuje na Matheyově křížovnickém kostele sv. Františka. Barevnost tamburu a snad i měděné kopule patrně vycházela z barevnosti použitého pískovce a především barevnosti portálu, sestaveného z různobarevných mramorů. Tyto příklady jasně dokládají, že pokud je barevnost kamenického článku uplatněna, pak se jí

175 Muk, J. (cit. v pozn. 16). s. 31.

176 Hošek, J. - Muk, J. (cit. v pozn. 1), s. 29.

177 Sommer, J.: Gotické průčelí domu čp. 634/I, Průzkumy památek, I, 2, s. 103.

přízpůsobuje i barevnost ostatních, štukových článků. Velice mladý příklad tohoto pravidla je neorenesanční fasáda gymnasia v Kaplici, kde byly plastické prvky natřeny světlemodrou barvou, uplatňující se na spodní části portálu a na kamenném obložení soklu.

OCHRANNÁ FUNKCE NÁTĚRU

Je nutné zmínit skutečnost, že nátěr má nejen výtvarný, ale také technologický - ochranný význam. Ochranná funkce nátěru hraje svou roli především v případě mladších omítek, které jsou prováděny s menším množstvím vápna a větším procentem písku. Nezanedbatelnou roli hraje však i v případě kamenických článků.

VÝZNAM SOKLU

Zcela specifickou roli hraje v architektuře sokl. Není pouze optickou základnou stavby, ale řeší také problém poškozování extrémně namáhaného místa. Proto jsou zde často použity kamenné desky. Otázka barevnosti tohoto prvku je poměrně složitá, protože jsou zde její nálezy zpravidla minimální. Nalezená barevnost trnože ambitu barokního poutního areálu na Křížovém vrchu u Českého Krumlova je proto mimořádně zajímavá. Pokud je šedomodrá barevnost soklu vskutku původní součástí barevné kompozice průčelí, pak do ní vlastně vnáší další, čtvrtou barvu. Přestože jde o závěr spekulativní, dovoluji si tvrdit, že takové provedení soklové partie je příznačné, protože umožňuje tuto nejnamáhanější část fasády opětovně natírat, bez nutnosti zasahovat do ostatních jejích částí.

Zajímavé je zároveň připomenout šedý nátěr cihlové eskarpy zámku v Zákupcích, který taktéž hraje roli určité, byť velice mohutné podnože vlastní zámecké budovy.

PLASTIČNOST A BAREVNOST

Velmi zjednodušeně lze vnímat barevnost architektury jako závislou na její plastičnosti, což v některých případech vskutku platí. V žádném případě však není pravidlem. Příklady, především barokního nerespektování prosté dvojbarevnosti základní plochy a plastického článku, bylo v předchozím textu přednesena celá řada, a proto pouze připomenou velice ilustrativní příklad barevného řešení zámečku Karlov u Čimelic, jehož rozvrh je daleko bohatší, než by bylo možno předpokládat pouze na základě znalosti plastických článků fasády. Zmínit je nutné i fasády pouze celoplošně malované, a to jak barokní, tak renesanční.

Je tedy nutné vnímat otázku vztahu plastičnosti a barevnosti jako vztah důležitý, ale často poměrně volný s tím, že poměr uplatnění těchto dvou složek může být různý, včetně toho, že jedna z nich zcela chybí. Dokladem zvláštního vztahu barevnosti a plastických prvků je například barokní barevnost věže kostela sv. Palmácia v Budňanech.

Barevnost často plastičnost ve své podstatě nahrazuje. Jak již bylo řečeno výše, především v raném baroku jde patrně vskutku především o úsporné řešení. Postupem času však lze předpokládat malované články jako hru s iluzí, která mohla být baroknímu chápání blízka.

Zatímco barevnost především pozdně gotických a renesančních staveb celek fasády spíše rozkládá a barevnost čistě klasicistních či neoslohových staveb je převážně monochromní, pak velikou integrační roli dostává barevnost v baroku. Zde působí barevnost zcela jednoznačně jako budující a zdůrazňující celek. Tato barevnost je zpočátku přísně tektonická, čili zdůrazňující logicky uspořádané prvky fasády. Postupem času je tato role rozrušována a zpochybňována, což se děje mj. právě složitějším vztahem plastického článku a barevnosti.

Je také nutné zmínit to, že i charakter podkladu, především jeho struktura, hrubost, způsob hlazení, hraje v barevnosti průčelí velikou roli. Právě proto je možné hovořit v souvislosti s barevností fasád o způsobu provedení omítek. Tuto významnou roli hrají omítky zcela nesporně v gotice, ale projevují se i v principu sgrafita či přetrvávajícího užití hrubě omítaných ploch, hrají svou roli v baroku i v následujících slohových obdobích.

ZPŮSOB INTERPRETACE HISTORICKÉ BAREVNOSTI ARCHITEKTURY V SOUČASNÉ PRAXI PAMÁTKOVÉ PÉČE

Způsob interpretace historické barevnosti je v současné době daleko poučenější, než tomu bylo například v šedesátých, či sedmdesátých letech. Průzkumy barevnosti byly spíše výjimečnou událostí. Barevnost řešena buďto vůbec nebyla a bylo použito zažité monochromní barevnosti, či byla barevnost konstruována poměrně volně, na základě vkusu architekta či památkáře, analogií atp. Postupně docházelo ke snaze přihlížet k průzkumům historické barevnosti. Dokladem barevnosti konstruované na základě průzkumu, ovšem s volným doplněním třetího tónu, byla rekonstrukce pláště Nového paláce a Ústavu šlechtičen Pražského hradu. Jako výsledek snah po prosazení důrazu na historickou barevnost architektury byl v roce 1982 uspořádán SÚPOP a SÚRPMO seminář o barevnosti fasád, který se stal do jisté míry zlomovým bodem tohoto tématu. Hlavním důrazem, který přinesl, je důraz na přesné a exaktní zjištění historické barevnosti s použitím všech dosažitelných metod, především přímého průzkumu barevných vrstev fasády. Dokladem těchto snah je například v té době realizovaná barevnost tamburu křížovnického kostela sv. Františka v Praze u Karlova mostu. Ten je však zároveň dokladem poněkud nešťastným, neboť snaha po rekonstrukci autentické barevnosti pouze na základě vyhodnocení sond bez pochopení smyslu a vztahů celku, namísto očekávaného návratu k autorské barevnosti autorský záměr roztrhla a znečitelnila.¹⁷⁸

Příklad obnovy barevnosti křížovnického kostela sv. Františka je velice ilustrativním hned z několika důvodů. Jasně dokládá, že pouhá sondáž nepostačuje ke správnému určení barevnosti, ale že jak již bylo zmíněno, pochopit princip nalezené barevnosti, v tomto případě souvislost barevnosti s barevností kamenických článků. Jinými slovy řečeno, znamená nutnost určité tvůrčí invence, velikou znalost analogií a také znalost příslušného ikonografického materiálu. Zároveň otvírá palčivou otázku prezentování holého kamene.

Zatímco v případě kostela křížovníků byl kámen od počátku nenatíraný a tudíž je zcela namístě nenatírat jej, ale nechat působit,¹⁷⁹ existuje mnoho příkladů, kdy byl nátěr kamene organickou součástí kamene a tudíž by bylo zcela namístě nátěr obnovit. Příklad obnovy barevnosti kostela sv. Ignáce na pražském Karlově náměstí je patrně nejjasnějším dokladem nesmyslnosti snahy o prezentaci "přirozené barevnosti materiálu".¹⁸⁰ Podobným příkladem jsou výše zmíněné kamenné části portálů domu čp. 9-10 na Hradčanském náměstí. Absurditu provedené úpravy nedokazuje pouze zcela zjevné nepochopení původní povrchové úpravy, ale také do kamenných bloků vysekaná lůžka pro zvonky. V konečném důsledku je kámen natolik poškozen, že je nutné jej stejně pokrýt vrstvou tmelů a také šedým "zcelujícím" nátěrem.

Přes výše zmíněné důvody je v drtivé většině případů postupováno značně rozpačitým způsobem, který zpravidla znamená nerespektování, mnohdy zcela zjevného původního řešení barevnosti kamenných článků.

Zároveň je však nutné také přijmout skutečnost, že u některých objektů již obnova původní barevnosti z různých důvodů není možná, mimo jiné proto, že její podstatné části byly v minulosti odstraněny a navíc mnohé památkové úpravy již mají svou historickou hodnotu.

Obdobně palčivým problémem, jako je prezentace kamene, je i otázka volby technologie obnovy barevnosti. Často bývá jako jediné možné řešení prezentováno použitím silikonových, silikátových či minerálních nátěrů. Přesto je stále používána klasická vápenná technologie, mnohdy s velice dobrými výsledky.¹⁸¹ Je nutné zmínit její zcela specifický charakter, který je současnými nátěrovými hmotami prakticky nenapodobitelný. Je proto nutné věnovat značnou pozornost nejen vlastnímu průzkumu, ale také způsobu rekonstrukce.¹⁸² Pouhé přetření fasády moderní nátěrovou hmotou, případně ještě s předchozím "přeštukováním" pomocí filcových hladítek je, byť s využitím výsledků průzkumu barevnosti, nedostatečné a památku degradující. Je nutné hledat vždy nový, individuální přístup k dané památce, založený na jejím dokonalém poznání.¹⁸³ Sympatický, byť ne zcela neproblematický přístup, byl kupříkladu použit při rekonstrukci exteriéru zámku v Zákupích.¹⁸⁴

ZÁVĚR

První část práce přináší chronologicky řazený výběr nálezy historické barevnosti architektury. Tento výběr se snaží být reprezentativním, ale zároveň si všímá i úprav ojedinělých. Tato první část práce se snaží nálezy

178 Štulc, J.(cit. v pozn. 126), s. 599-602.

179 Přes tuto jasnou památkářskou premisu, považuji za metodicky užitečné, zkusit si v čistě teoretické poloze položit otázku, jak by se v takovém případě úkolu rekonstruovat barevnost zhostil její vlastní autor.

180 Solař, .: Až na kámen neodírat, Zprávy památkové péče, LIX, s. 43-46.

181 Mnohé fasády obnovené vápennou technologií na počátku devadesátých let v Českém Krumlově stále vykazují poměrně dobrý stav, resp. stav minimálně srovnatelný s fasádami obnovenými pomocí novodobých nátěrových systémů.

182 Velice dobře tuto otázku zpracoval např. M. Koller. Viz: Koller, M.: Historické fasády; průzkum a opatření k záchraně památky, Zprávy památkové péče, LVI, s. 182-186.

183 Solař, M. (cit. v pozn. 127), 64-67.

184 Girsá, V. - Macek, P. (cit. v pozn. 101) s. 277 - 281.

předkládat bez interpretace. Té je věnována další část práce, která se snaží interpretovat nalezenou barevnost chronologicky, tedy se snaho postihnout určitý vývoj, všímá si vlivu prostředí, tradice, stavebníka, objasňuje funkci kamenného článku, všímá si vztahu plastičnosti a barevnosti fasád. Závěr práce tvoří pokus o postížení způsobů interpretace historické barevnosti v současné památkové péči.

Tato práce není a ani nemůže být kompletním postížením dané problematiky. Spíše je pouhou sondou, která snad může naznačit a přiblížit bohatost a šíři vytčeného tématu.

SEZNAM FOTOGRAFICKÝCH A KRESEBNÝCH PŘÍLOH

(odkaz na literaturu znamená zdroj vyobazení)

- Titulní strana: Kaplice, stratigrafie historických nátěrových a omítkových vrstev na věži radnice; foto: Jiří Bloch 2002.
- Obr.1. Zahájí, detail omítkového křížku pasparty okna na jižním průčelí lodi; Blochová, H.: Historické fasády církevních objektů na Českokrumlovsku a Českobudějovicku, Zprávy památkové péče, LV, obr. 3.
- Obr.2. Tábor, vícebarevná malovaná pasparta na odkrytém zbytku původního povrchu zadní fasády pozdně gotické radnice; Škabrada, J.: Konstrukce historických staveb. Praha 2000, s. 164.
- Obr.3. Žirovnice, detail barevné úpravy nádvoří městského hradu; Škabrada, J.: Konstrukce historických staveb. Praha 2000, s. 166
- Obr.4. Přerov nad Labem, kresba pasparty s malovaným dekorem a navazující úpravou základní plochy; Kubec, F.: Stavební vývoj pozdně gotického hrádka v Přerově nad Labem, Památky a Příroda, XII.
- Obr.5. Rožmberk, rekonstruovaná pozdněgotická úprava na presbytáři kostela; Škabrada, J.: Konstrukce historických staveb. Praha 2000, s. 165.
- Obr.6. Český Krumlov, tzv. Vlašský dvůr, rekonstrukce pozdně gotické fasády; Bloch, J.: Vývoj povrchových úprav domu čp. 32 v Českém Krumlově, Průzkumy památek, VI, 2.
- Obr.7. Český Krumlov, tzv. Vlašský dvůr, detail pozdněgotické malované úpravy nároží; Bloch, J.: Vývoj povrchových úprav domu čp. 32 v Českém Krumlově, Průzkumy památek, VI, 2.
- Obr.8. Český Krumlov, tzv. Vlašský dvůr, detail pozdněgotické malované úpravy nároží; Bloch, J.: Vývoj povrchových úprav domu čp. 32 v Českém Krumlově, Průzkumy památek, VI, 2.
- Obr.9.. Praha, Hrad, Románské okénko jižní věže baziliky sv. Jiří; foto: Martin Šanda 2001.
- Obr.10. Český Krumlov, Radniční ulice. Patrně ještě gotické okénko; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.11. Tábor, dům čp. 6, část rekonstruované pozdněgotické geometrické barevné úpravy; Hošek, J. - Muk, J.: Omítky historických staveb. Praha 1990, č. 2.
- Obr.12. Český Krumlov, dům čp. 7; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.13. České Budějovice, dům v Kněžské ulici, čelní pohled; Martin Šanda 2002.
- Obr.14. Český Krumlov, Dlouhá čp. 62, detail sgrafitového rámování oken; Martin Šanda 2002.
- Obr.15. České Budějovice, Náměstí čp. 76, detail fasády; Hošek, J. - Muk, J.: Omítky historických staveb. Praha 1990, č. 5.
- Obr.16. Český Krumlov, Zámecké schody čp. 9, detail fasády; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.17. Český Krumlov, bývalá jezuitská kolej, detail hlavního průčelí; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.18. Český Krumlov, Latrán čp. 14, detail fasády; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.19. Český Krumlov, zámek, pohled na fasádu Buchalterie; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.20. Český Krumlov, náměstíčko Na louži čp. 54, detail náročné renesanční malované fasády; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.21. Český Krumlov, Dlouhá ul. čp. 30-31, detail styku rekonstruované a původní fasády; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.22. Kaplice, náměstí čp. 215, hlavní průčelí; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.23. Doudleby nad Orlicí, zámek, detail sgrafita; foto: Martin Šanda 2000.
- Obr.24. Roudnice nad Labem, zámek, výsek fasády; Památky a příroda VIII, 3, fotografie na titulní straně.
- Obr.25. Kájov, Kostel Panny Marie; Blochová, H.: Historické fasády církevních objektů na Českokrumlovsku a Českobudějovicku, Zprávy památkové péče, LV, obr. 1.
- Obr.26. Kalvárie u Kestřan; Kuča, K. - Hladký, J.: Nové objevy barokní barevnosti na Písecku, Zprávy památkové péče, LIV.
- Obr.27. Praha, Kostel sv. Františka, barokní vyobrazení kostela, zachycující původní barevnost; Štulc, J.: K nové barevnosti tamburu a lucerny křížovnického kostela v Praze, Památky a příroda, IX.
- Obr.28. Karlov - zámek, celkový pohled po obnově barokní barevnosti; Kuča, K.: Obnova barokních fasád loveckého záměčku Karlov u Čimelic, Zprávy památkové péče, LIII.
- Obr.29. Karlov - zámek, detail odkryté barokní barevné úpravy; Kuča, K.: Obnova barokních fasád loveckého záměčku Karlov u Čimelic, Zprávy památkové péče, LIII.
- Obr.30. Český Krumlov, poutní areál na Křížové hoře, detail rekonstruované barokní fasády centrální kaple; Gírsa, V.: Rekonstrukce poutního areálu na Křížové hoře v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče, LIII.
- Obr.31. Ostrov nad Ohří, zámek; Hošek, J. - Muk, J.: Omítky historických staveb. Praha 1990, č. 26.
- Obr.32. Praha, Toskánský palác. Celkový pohled; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.33. Praha Hradčany, Toskánský palác, detail fasády; foto: Martin Šanda 2002.

- Obr.34. Praha, křižovnický kostel sv. Františka, mramorový portál; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.35. Český Krumlov, bývalý kostel sv. Jošta, část uliční fasády; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.36. České Budějovice, boční fasáda radnice; foto: Martin Šanda 2001.
- Obr.37. Český Krumlov, letohrádek Bellarie, celkový pohled; foto: Martin Šanda 1999.
- Obr.38. Český Krumlov, poutní areál na Křížové hoře, celkový pohled; Girs, V.: Rekonstrukce poutního areálu na Křížové hoře v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče, LIII.
- Obr.39. Hořice v Podkrkonoší, náměstí čp. 201, uliční fasáda; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.40. Kutná Hora, Vladislavova ulice, detail fasády; foto: Martin Šanda 1998.
- Obr.41. Pardubice, Pernštejnské náměstí čp. 66, detail suprafenestry v průběhu obnovy; foto: Martin Šanda 2001.
- Obr.42. Praha, Jeruzalámská ulice, Jeruzalémská synagoga, detail vstupu; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.43. Český Krumlov, Kájovská ulice čp. 65, obnovená malovaná neorenesanční fasáda; foto: Martin Šanda 2002.
- Obr.44. Praha Hradčanské náměstí čp. 9-10, detail pravého portálu; foto: Martin Šanda 2002

POUŽITÁ LITERATURA

- Antošová, J.: K barevnosti fasád v Severočeském kraji, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Blažiček, O. J.: K barevnosti pražských fasád, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Bloch, J.: Průzkum barevnosti kostela sv. Jošta, průzkumová zpráva, Artego, 1996.
- Bloch, J.: Vývoj povrchových úprav domu čp. 32 v Českém Krumlově, Průzkumy památek, VI, 2.
- Blochová, H.: Historické fasády církevních objektů na Českokrumlovsku a Českobudějovicku, Zprávy památkové péče, LV.
- Brožovský, M.: K obnově barokně gotické formy kostela sv. Havla v Poříčí nad Sázavou, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Číla, J.: Obnova barevných fasád státního zámku v Roudnici nad Labem, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Dědková, L. - Grůza, A.: Renesanční zámek ve Staré vsi nad Ondřejnicí, Průzkumy Památek, VIII, 2.
- Gírsa, J - Macek, P.: Obnova exteriéru zámku v Zákupích, Zprávy památkové péče, LVI.
- Gírsa, V.: Rekonstrukce poutního areálu na Křížové hoře v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče, LIII.
- Hořtichová, P.: Poznatky z průzkumu polychromovaných fasád, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Horyna, M.: Barevné řešení kostela sv. Mikuláše ve Vraclavi a některé další příklady barokní barevnosti, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Hošek, J. - Muk, J.: Omítky historických staveb. Praha 1990.
- Chudárek, Z.: Benediktinský klášter v Břevnově - devastace a obnova, Zprávy památkové péče, LIII.
- Kápar, F.: Českobudějovická radnice na náměstí Přemysla Otakara II, nepublikovaná průzkumová zpráva, Artego, 1993.
- Kaše, J. - Mrnka, A.: Restaurování kamenných prvků orloje a kaple Staroměstské radnice v Praze, Památky a Příroda, XIV.
- Koller, M.: Farbigeit der Architektur, in: Reallexikon zur deutschen Kunstgeschichte, Bd. VII,
- Koller, M.: Historické fasády; průzkum a opatření k záchraně památky, Zprávy památkové péče, LVI.
- Kořán, I. - Kačer, J.: Původní barevná úprava sousoší svatě Ludmily na Karlově mostě v Praze, Zprávy památkové péče, LIX.
- Kroupa, P.: Farní kostel svatého Mikuláše ve Znojmě, Průzkumy památek, III, 2.
- Kroupa, P.: Průzkum jižního průčelí lodi kostela sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory, Průzkumy památek, IV, 1.
- Kubec, F.: Stavební vývoj pozdně gotického hrádku v Přerově nad Labem, Památky a Příroda, XII.
- Kuča, K. - Hladký, J.: Nové objevy barokní barevnosti na Písecku, Zprávy památkové péče, LIV.
- Kuča, K.: Obnova barokních fasád loveckého zámku Karlov u Čimelic, Zprávy památkové péče, LIII.
- Kuthan, J.: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách. Praha 1983.
- Kuthan, J.: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. České Budějovice 1976.
- Láska, V.: Příspěvek k poznání barevnosti fasád 17. a 18. stol. na některých příkladech ze Středočeského kraje, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Líbal, D.: Barevnost jako organická součást architektonického projevu, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Líbal, D. - Muk, D.: Staré Město pražské. Praha 1996.
- Macek, P.: Barevnost v díle Octavia Broggia, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Macek, P.: Nové poznatky o barevnosti barokních průčelí, Průzkumy Památek, III, 1.
- Macek, P.: Rotuna sv. Petra a Pavla na Budči, Zprávy Památkové péče, LII.
- Maxová, I.: Pokus o rekonstrukci posloupnosti barevné úpravy povrchu kamenosochařských děl na základě mikroskopického průzkumu vzorků barevných nátěrů, Zprávy památkové péče, LIX.
- Muk, J.: K principům barevného řešení průčelí v minulosti, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Müller, J.: Český Krumlov v umělecko-historické literatuře, bilance a perspektivy, Průzkumy památek, VI, 2.
- Pavelec, P.: Nové poznatky o klášterním kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích, Zprávy Památkové péče, LVI.
- Procházková, V.: Problematika barevnosti průčelí Pražského hradu, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.

- Reichert, M.: O původní barevnosti Thun-Hohensteinského paláce v Praze, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Solař, M.: Několik poznámek k nátěrům fasád domů na pražské Malé Straně, Zprávy památkové péče, LIX.
- Sommer, J.: Český Krumlov, kostel Božího těla a Panny Marie Bolestné, Zprávy Památkové péče, LIV.
- Sommer, J.: Průzkum gotických kostelů v Budňanech a Mořině, Zprávy památkové péče, LII.
- Zahradník, P.: Stavební dějiny svatovítské katedrály od husitství do poloviny 19. století, Zprávy památkové péče, LIV.
- Sommer, J.: Gotické průčelí domu čp. 634/I, Průzkumy památek, I, 2.
- Suchomel, M.: Monochromie barokních kamenných soch, Památky a příroda, VIII.
- Škabrada, J.: Konstrukce historických staveb. Praha 2000.
- Štulc, J.: K nové barevnosti tamburu a lucerny křížovnického kostela v Praze, Památky a příroda, IX.
- Tejmar, L.: nepublikovaný průzkum barevnosti, Český Krumlov 1990.
- Wagner, J.: Oprava Dienzehofova kostela v Dolním Ročově, Památky a Příroda, XXXVII.
- Wagner, J.: K otázkám barevnosti, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Zálaha, J.: Státní zámek Český Krumlov. Praha 1982.
- Žižka, J.: Z opravy kostela sv. Jakuba Většího v Minicích, Průzkumy památek, III, 1.
- Zahradník, P.: Santini na opočenském a sadovském panství, Průzkumy památek, VI.
- Žižka, J.: Barevnost průčelí kostela sv. Štěpána ve Skřivani, Zpravodaj památkové péče a ochrany přírody, zvláštní číslo, 1983.
- Žižka, J.: Příspěvek k poznání charakteru a barevnosti omítek historických staveb, Průzkumy památek, I, 2.
- Žižka, J.: Příspěvek k poznání charakteru a barevnosti omítek historických staveb, Průzkumy památek, III, 2.
- Žižka, J.: Z oprav fasád čtyř zámků na Příbramsku, Památky středních Čech, XIV.

PODKLAD PRO CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

Předložená práce se zabývá barevností fasád s důrazem na její principy. První část práce obsahuje chronologicky řazené příklady historické barevnosti v Čechách. Práce se zabývá barevností exteriérů architektury od románského slohu až po secesi. Tyto příklady jsou většinou výsledkem stavebněhistorických a technologických průzkumů fasád, které byly uveřejněny v odborném tisku. Příklady jsou vybírány se snahou o reprezentativnost, ale zároveň si všímají také příkladů méně častých, či nezvyklých.

Druhá část práce se zabývá pokusem o interpretaci historické barevnosti z různých úhlů. Tato druhá část práce vychází z její první, materiállové části.

V této druhé části práce se nejprve věnuje pokusu o rozdělení barevnosti na barevnost, materiállovou, imitující a svébytnou či výtvarnou. Toto rozdělení však není používáno doktrinálně, jde spíše o snahu pochopit určitý vývoj barevnosti a jejího chápání v různých slohových a historických obdobích.

Zastoupen je oddíl, pokoušející se hodnotit barevnost chronologicky. Veliká část tohoto oddílu je věnována barevnosti barokní.

V další části se práce věnuje otázce osoby stavebníka, otázce vlivu architekta na barevnost objektu, chápání důležitosti barevné úpravy v rámci architektonické tvorby. Součástí tohoto oddílu je i otázka vlivu tradice. Zvláštní místo je věnováno proměnám barevnosti na jednotlivých objektech, především z pohledu vazby mladších barevných úprav na starší barevnost.

Část práce je také věnována důležité otázce vztahu barevných úprav a kamenického článku, a to především otázce prezentování holého či napřehého kamene.

Kratičký oddíl se také věnuje otázce soklu ve vztahu k barevnosti fasády a také ochranné funkci nátěru.

Zvláštní místo je také věnováno vztahu plastičnosti a barevnosti fasád, opět především ve vazbě na barokní barevnost, ale zmiňuje se i o barevnosti 19. století a otázce monochromní barevnosti především v jeho druhé polovině.

Závěr práce je věnován otázce současné památkové péči, otázce přístupů k barevnosti a způsobů její rekonstrukce. Opět je zvláštní místo věnováno problematické praxi odhalování kamenných článků.

Součástí práce je také šest stran fotografických a kresebných příloh, které by se měly zhruba vázat na objekty zmiňované v textu.

PŘÍLOHY